

Mars 2011 - 25. årgang

Syndrom

Medlemsblad for Arbeidsmiljøskaddes Landsforening
www.alfnorge.no

**Lufta i
smørebua
kan variere**

Les også
**Hendene som
oljet Norge**

**Greit for Nav
- ugreit for
trygdesøkeren**

TILSLUTTET
NORGES HANDIKAPFORBUND

Syndrom

Medlemsblad for Arbeidsmiljøskaddes
Landsforening (A.L.F)
Tilsluttet Norges Handikapforbund (NHF)

Besøksadresse:

Schweigaards gate 12

Postadresse:

Postboks 9217 Grønland, 0134 Oslo

Telefon: 24 10 24 00 / 25 36

Telefaks: 24 10 24 99

E-post: helseskader@nhf.no

Kontaktperson i NHF:

Ellen Trondsen

E-post: ellen.trondsen@nhf.no

A.L.Fs internettside: www.alfnorge.no

Redaktør: Jan Arne Dammen

Ansvarlig redaktør: A.L.Fs hovedstyre

Layout: Torill Older

Trykk: Gunnarshaug Trykkeri AS

Forsidefoto: Nils Einar Dalene

i det norske smøreteamet.

(Foto: Jan Arne Dammen)

Innhold

Start planleggingen tidlig	5
Lufta i smørebua kan variere	6
Hendene som oljet Norge	8
Fakta om ERES	13
Arbeidsministeren svarer om ERES-rapporten	14
Arbeidsministeren om 10-årsregelen	16
Nytt fra Trygderetten	18
Godkjenning av yrkessykdom i Nav og forsikring	19
Rom for forbedring i behandlingen av yrkesskader	20
Prinsesse Märtha Louise blir Ridderrennets beskytter	22
A.L.F Årsmøte 2011 i Bergen	24
Julemøte i A.L.F Vest-Agder	25
Møte med Inger Lise og Olav Olavsbråten	26
Navs «rådgivende» leger i et uverdigg narrespill	28
Unyttig kunnskap	30
Pål Molander blir ny direktør ved STAMI	31
Trond og Inger Nielsen hedret	32
Den som stadig ser tilbake, kommer ikke videre	33

A.L.Fs hovedstyre

Leder Lars Kristian Hille
Medlem av fagrådet
Økonomi og administrativt ansvar
Telefon 38 26 11 65
Mobil 91 30 88 73
E-post: kr-hil@online.no

Nestleder Geir Werner
Medlem av fagrådet
Media- og prosjektansvarlig
Mobil 92 82 06 75
E-post: alfoslo@nhf.no

Styremedlem Frode Steen Gunstensen
Redaksjonskomiteen
Telefon 71 26 50 82
Mobil 99 74 66 72
E-post: frode@alfnorge.no

Styremedlem Jens Olav Solli
Lokallagskontakt
Telefon 37 01 11 25
Mobil 90 60 12 33
E-post: jensolavsolli@online.no

Styremedlem Øystein Haugland
Leder A.L.F Offshore Ekofisk Ressursgruppe
Telefon 55 10 70 35
Mobil 95 27 24 15
E-post: hauglao@c2i.net

Varamedlem Marit Rokkones
Pårørendekontakt
Telefon 73 85 22 55
Mobil 90 56 97 18
E-post: marokko@online.no

Varamedlem Arild Solvang
Telefon 37 03 06 81
Mobil 97 59 70 66
E-post: arildsol@live.no

Varamedlem Jan Terje Biktjørn
Helsesituasjon for offshore-ansatte og forebyggende
Telefon 38 35 45 65
E-post: jan.bik@c2i.net

Varamedlem Jan Erik Tandberg
Måling, data, forebyggende og
eksponeringsforhold for offshoreansatte
Telefon 37 27 16 47
Mobil 91 53 63 59
E-post: je-tan@online.no

Ny organisasjonsmodell for A.L.F

Året 2011 ser for meg ut til å bli et spennende år for A.L.F. Vi har fått dispensasjon fra lovverket i NHF til å utprøve en ny organisasjonsmodell.

Hovedstyret vil fra nå av bestå av 3 styremedlemmer og 3 varamedlemmer. Styret vil nå kun administrere arbeidet og så vil vi utvide arbeidsområdet til Råd og Veiledningsutvalget som nå vil få oppgaven med den faglige delen av vårt arbeide.

A.L.F har nå eksistert i 25 år og jeg mener at vi har fått gjort mye på den tiden. Men nå mener jeg at tiden er moden for nye utfordringer.

Da jeg i min leder i høst stilte en del kritiske spørsmål forventet jeg å få en del reaksjoner, og det fikk jeg.

En av de mest spennende tilbakemeldingene jeg fikk var fra et konsulentfirma som hadde lest min leder og som tilbød oss sine tjenester.

Dette hørtes interessant ut og de ble forespurt om å komme på et styremøte for å fortelle oss om hva de kunne tilby oss av tjenester.

Det ble for styret en aha-opplevelse å høre hvordan andre

på utsiden opplever A.L.F som organisasjon.

A.L.F er god på mye, men vi har et betydelig potensial i å jobbe med forebyggende og holdningsskapende arbeid innenfor arbeidsmiljøforbedring.

Etter 25 år har vi fortsatt et dårlig finansielt fotfeste, medlemstallet er stabilt lavt med en relativt stor gjennomtrekk.

Hvilke muligheter har så A.L.F

- Vi må endre profil og utvide nedslagsfeltet.
- Inkludere alle typer yrkes sykdommer som følge av arbeidsmiljø.
- Vurdere å endre organisasjonen og utnytte kompetansen bredere og mer proaktivt.
- Vi må ta et større ansvar gjennom deltakelse i samfunnsdebatten.
- Skape bredere allianser med partene i arbeidslivet.
- Vi må også tilby NAV, arbeidsgiverorganisasjoner, helsemyndigheter, arbeidstakerorganisasjoner og Arbeidstilsynet en profesjonell motpart og samarbeidspartner.

Dette var en del av det som kom fram på møtet.

Etter dette møtet ble styret enige om at leder og nestleder tar et forhandlingsmøte med konsu-

LEDEREN HAR ORDET

Lars Kristian Hille

lentfirmaet for å komme fram til et avtaleutkast som styret kunne godta.

Dette ble gjort og styret fikk seg forelagt et avtaleutkast som ble enstemmig godkjent av styret.

Når avtalen begynner å få en fastere form i forhold til prosjekter vi skal samarbeide om, vil det bli gitt en bredere orientering om hele avtalen.

Med håp om en god framdrift innen A.L.F i 2011 og en snarlig stigende temperatur og en fin vår for oss alle.

Materiellfrister for Syndrom i 2011

Nr 1 - utgivelse uke 10
Materiellfrist: 4. februar

Nr 2 - utgivelse uke 25
Materiellfrist: 20. mai

Nr 3 - utgivelse uke 39
Materiellfrist: 26. august

Nr 4 - utgivelse uke 51
Materiellfrist: 18. november

Sport og musikk er medisin!

Jeg var sjåfør inn til Radiumhospitalet for noen dager siden. Og der midt blant stativer med intravenøse poser, rullestoler og rullatorer holdt "Hot Club de Norvège" gratiskonsert. Og sjelden har jeg vel sett så mange blide fjes på et sykehus. Musikk er medisin i alle fall for humøret!

I disse dager holdes det årsmøter rundt i det ganske land og vi ønsker nye og gamle styremedlemmer lykke til i året som kommer. Samtidig som vi ikke må glemme å takke de som av en eller annen grunn velger og hoppe av karusellen.

Helgen 6. – 8. mai møtes noen av oss i Bergen der årsmøtet til A.L.F blir avholdt over to dager. Jeg ser fram til fredag den 6. og likemannssamlingen, som blir veldig viktig. Her vil vi bl.a. få en utredning fra NAV Oslo om yrkesskade-/sykdomsbehandlingen i NAV.

Vi har vært så heldige at vi har fått lov til å trykke artikkelen om Jan Terje Biktjørn, "Hendene som oljet Norge" fra Aftenpostens A-Magasin, vederlagsfritt. Tusen takk til journalist Cathrine Elnan og Aftenposten.

På Konnerud hvor jeg bor er det nå klart for tidenes skifest, nemlig World Cup på ski i et

FRA REDAKSJONEN

Jan Arne Dammen

helt nytt moderne skianlegg. Dette er ikke bare noen alminnelige skiløyper, dette er løyper med internasjonal standard og et anlegg for rulleski på sommeren. Og selvfølgelig er anlegget lagt til rette for funksjonshemmede.

I nabolaget Vikersund har vi opplevd kjempelengder i hoppbakken, 246,5 meter av Johan Remmen Evensen. Og om noen dager er det klart for VM i Oslo, jeg gleder meg. Håper vi får kjenne smaken av gull og brekte staver som i 1982. Det hjelper også på humøret!

Jan Arne og Olav gjenvalgt

A.L.F. Buskerud (Arbeidsmiljøskaddes Landsforening) avholdt sitt årsmøte på Hermannsenteret i Mjøndalen. Engasjementet er stort i laget noe frammøte også viste.

Laget som for tiden har 89 medlemmer i Buskerud har sine faste kafétreff på Buskerud Storsenter hver onsdag gjennom hele året. Dette er også utgangspunktet for trimgruppa som møtes på morgenkvisten og går en time før møtet. Laget har store planer for 2011,

bl.a. et konferansecruise til Kiel. Det nye styret for 2011 er fra v. Inger-Lise Olavsbråten, Jan Arne Dammen, Olav Olavsbråten, Sverre Heimsvik, Arne Jørn

Hultberg, Nils Petter Berg, Jan Sandholt og Else Berit Warhuus. Kurt S. Pedersen var ikke til stede da bildet ble tatt.

Start planleggingen tidlig

Syndrom har forsøkt å få en oversikt fra NHF om søknadsfrister og hva lokallagene kan søke på av midler. Så langt vi kjenner til har ikke NHF en slik oversikt/liste.

Av Jan Arne Dammen

Vi har tatt kontakt med landsforeningens kontaktperson i NHF, Ellen Trondsen, for å få en liten informasjon nå på begynnelsen av 2011.

- Dersom egen organisasjon (regioner og landsforeninger v/hovedstyrene) har midler til fordeling så kunngjøres dette direkte ut til lagene fra regioner og landsforeninger, sier Ellen Trondsen.

Hvor søker man likemannsmidler?

- A.L.F lokallag kan søke likemannsmidler via NHF-regionen. Lokallaget må i så tilfelle kontakte eget regionskontor for å forhøre seg hvorvidt regionen har likemannsmidler til fordeling eller ikke, samt regionens søknadsfrist for midlene. A.L.F lokallag kan også søke A.L.F hovedstyre om likemannsmidler.

A.L.F hovedstyre kan fordele likemannsmidler ut til lokallagene. I enkelte år velger hovedstyret å benytte midlene til landsdekkende samlinger med mer. Av den grunn har de ikke likemannsmidler til å fordele ut, mens det andre år igjen er midler å fordele, forteller hun.

Hva med VO-midler?

Lokallagene kan søke om VO-midler (voksenopplæringsmidler) direkte fra AOF.

Lokallaget må selv kontakte AOF i sitt fylke/region. NHFs regionskontor bør kunne formidle en kontakt eller et telefonnummer til AOF fylke/region, svarer hun.

Hva så utenfor egen organisasjon, er det muligheter der?

Så langt Ellen kjenner til så har ikke NHF en samlet oversikt/liste over instanser utenfor egen organisasjon hvor lokallagene kan søke midler. Offentlige tilskuddsordninger blir gjerne kunngjort på de enkelte instansers/direktorats nettsider.

- Jeg gjør oppmerksom på at det er ulike kriterier for de ulike tilskuddsordninger og at det som oftest må søkes via hovedorganisasjon (enten NHF eller A.L.F hovedstyre). Uansett, kriteriene for tilskudd må alltid leses nøye og tidsfrister for søknad og rapportering må alltid overholdes, poengterer hun.

Også lokalt blir det kunngjort midler som frivillige organisasjoner kan søke, eks. Anders Jahres stiftelse i Vestfold. Lokallagene bør generelt sett følge med i lokal presse og på nett.

- Det er også muligheter gjennom Gjensidige-stiftelsen og Stiftelsen Helse og Rehabilitering. Jeg vil tro at A.L.F lokallag kan søke midler her, dette forutsetter at lokallagene har noen gode prosjekter/medlemstiltak de vil gjennomføre, sier Ellen.

Start planleggingen tidlig

- Om det er for sent å søke om midler for bruk til neste år, så er det et stalltips å be lokallagene allerede nå starte planleggingen for aktiviteter/prosjekter i 2012. Jo før en planleggingsprosess starter desto bedre tid for å sjekke ut hvor det kan søkes penger, ulike tilskuddsordninger med mer (stiftelser, legathåndbøker, kulturmidler i egen kommune, frivillighetsmidler i egen kommune osv.).

Selv om lokallaget er fylkesdekkende så er det lov å sjekke ut hvorvidt det kan søkes eller ikke dersom tiltaket blir gjennomført i kommunen, avslutter Ellen Trondsen.

Syndrom fikk en kikk inn i skilandslagets smøretrailer under NM på ski på Steinkjer, her var HMS tatt på alvor og viser stor kontrast fra smøretelt og containere. Og med dette tøffe utseende skremmer de forhåpentligvis konkurrentene.

Lufta i smørebua kan variere

Nå som vi er midt i skisesongen er det viktig å være klar over at skismøring kan gi helseskader. STAMI har kartlagt skismørernes kjemiske arbeidsmiljø. Det viser at arbeidsmiljøet preges av høye konsentrasjoner av partikler, og helsekonsekvensene av dette har vært studert.

Tekst og foto: Jan Arne Dammen

Den norske smørebussen

Smørerne til det norske skilandslaget disponerer en smøretrailer til en verdi av fem millioner kroner og har 10 arbeidsplasser. Traileren som er prydet av bilder av bl.a. Marit Bjørgen og Petter Northug tiltrekker seg stor oppmerksomhet over alt hvor den dukker opp.

Traileren som er med når det norske landslaget reiser omkring på World Cup, NM og VM er på nesten 60 kvadratmeter og er 14 meter lang. Den er bygget opp i tre deler; En glidel, en festedel og en personlig smøredel. I tillegg rommer den ca 600 par ski med en gjennomsnittsverdi på 5000 kroner.

Her har smørerne hver sin arbeidsbenk med utstyr til å få

fram verdens raskeste ski. Helse og sikkerhet er spesielt ivarettatt i traileren og hver stasjon har forskriftsmessig uttrekk for farlige gasser. Den står i stor kontrast til telt, containere, garasjer og kjellerboder som er det vanlige.

VM i Oslo

Her vil det bli installert punkt-avgang i 90 smøreboder. Dette skal redusere skader fra helseskadelige smøregasser. I tillegg blir smøreavfallet sortert som spesialavfall.

Fluorpulver gir høy verdi

Pålegging av fluorpulver er den arbeidsoperasjonen som ser ut til å gi de høyeste verdiene. Moderne skismøring består av en blanding av parafinvoks og ulike kjemiske stoffer. Skismørere jobber også under forhold som ikke alltid er helt optimale.

Pålegging av fluorpulver er den arbeidsoperasjonen som ser ut til å gi de høyeste verdiene. Det har i flere år blitt påpekt at eksponeringsforholdene tidvis har vært høye, og at dette kan ha mulige effekter på helsen.

Landslagslege Baard Fredberg gjennomførte i 2006 /2007 en pilotstudie der det ble tatt luftprøver mens skismørerne utførte arbeidet. Prøvene viste høye verdier. På bakgrunn av dette ønsket Olympiatoppen å få kartlagt hvorvidt de ulike eksponeringene kan være helseskadelig, og STAMI ble forespurt om å undersøke arbeidsmiljøet ytterligere.

Syndrom ønsker å vite mer om dette og har bedt Raymond Olsen ved avdelingen for kjemisk og biologisk arbeidsmiljø om å fortelle mer om prosjektet.

- Arbeidsforholdene til profesjonelle skismørere varierer fra sted til sted, men er ofte preget av midlertidige løsninger, som smøreboder i form av containere.

ner, med lite eller ikke eksisterende ventilasjon, sier han.

Studien har omfattet medisinske undersøkelser (lungefunksjonsmålinger), målinger av biomarkører i blod, personlige eksponeringsmålinger av kjemiske forurensninger i skismørernes innåndingszone, samt undersøkelser i modellforsøk av de enkelte arbeidsoppgavers betydning for eksponering.

- Studien viste at skismørernes arbeidsmiljø tidvis var preget av høye konsentrasjoner av støv, og at bruk av fluorpulverprodukter var den arbeidsoperasjonen som ga det klart største bidraget til støveksponeeringen. Eksponeringen for løsemidler viste seg derimot å være relativ beskjeden, forteller han.

Fluorpulverprodukter, som er mye brukt blant både profesjo-

nelle og amatørsmørere, avgir gasser og støv under oppvarming med smørejern og bruk av børster. Noen av disse fluorforbindelsene (perfluorkarboksylysyre), som finnes som forurensninger i fluorpulverprodukter, hoper seg opp i kroppen, dvs. at de bioakkumulerer.

- Det er en generell bekymring hos miljømyndighetene for eksponering for denne type stoffer, siden langtidsvirkningen av en slik eksponering ikke er kjent. Undersøkelsen viste at profesjonelle skismørere hadde nivåer i blodet av disse fluorforbindelsene som var langt over gjennomsnittet i normalbefolkningen, sier han.

- Til tross for at mange av skismørerne i helseundersøkelsen brukte åndedrettsvern ved arbeid, fant en også små reduksjoner i enkelte parametere for

lungefunksjon. Hvorvidt dette kan ha langtidskonsekvenser har ikke vært undersøkt i denne studien. **Og STAMI anbefaler bruk av verneutstyr ved påføring og børsting av fluorpulverprodukter**, avslutter Raymond Olsen.

Kristoffer Moan sørger for god glid.

HENDENE som oljet Norge

For Jan Terje Biktjørn ble oljerikdommen vår kostbar. På Ekofisk-feltet i Nordsjøen ble han skadet for livet av giftige stoffer.

Tekst og foto: CATHRINE ELNAN

Det startet der giftingen satt. Det er sikkert en eller annen såpe jeg er allergisk mot, tenkte han. Året var 1997. Jan Terje Biktjørn satt i et møte på Ekofisk, Norges største oljefelt, da han for første gang oppdaget at det var noe galt med huden hans. Den nederste delen av ringefingeren var rød og irritert. Han ville ta giftingen av seg. Han skulle skyve den av fingeren, men plutselig ga skinnnet etter. Huden ga ikke noe motstand, den var vassen og bløt. Han kjørte giftingen rett inn i fingeren. Det var som å skyve metall inn i smeltet smør. Og nå satt ringen fast, i kjøttet mellom huden og beinet. Jan Terje jobbet gullringen over hudflerren, etter en time fikk han den løs. Der ringen hadde vært var det nå ildrødt, rått kjøtt. Det luktet vondt. Han satte på et plaster. Det hjalp ikke, såret fortsatte å spre seg utover. Huden trakk seg tilbake og etterlot seg store, åpne sår. Mellom fingrene. På innsiden av hendene. Opp til albue. Mellom tærne og opp langs bena. Skinnen ble skjørt som eggeskall; en liten sprekk var alt som skulle til før huden sprakk og delte seg i blødende deler. De store sårene er borte i dag, men huden bærer fremdeles preg av det den ble utsatt for. Huden på hendene er hard og stram, og kinnene lyser som røde varsel-lamper på hver side av den grå, tette barten. Utover dette er det ingen andre ting ved Jan Terje

som viser at han er skadet for resten av livet.

Du kan ikke se at han har en hjerneskode; en signalforandring i den hvite substansen i hjernen som forbinder nervecellene med hverandre. Du kan heller ikke se at Jan Terje lider av tinnitus, toksisk kontaktdermatitt og toksisk encefalopati. Eller øresus og løsemiddelskader, som det også kalles.

DEN FØRSTE TUREN

I 1978 setter Jan Terje seg inn i sin røde Opel Ascona. Det er det året verdens første prøverørsbarn blir født, samme år som diskoen for alvor blir et kulturelt fenomen, Bee Gees topper hitlistene og Stortinget vedtar retten til selvbestemt abort. Israel invaderer Sør-Libanon og husmødrene rundt Mjøsa aksjonerer mot fosfatholdige vaskemidler som forurenser innsjøen.

Jan Terje kjører fire timer på smale veier fra Kvinesdal til Forus ved Stavanger. Ekofisk-feltet er blitt Nordsjøens Sinsenkryss, og oljeselskapet Phillips har posisjonert seg godt som et vellykket oljeselskap. De er stadig på utkikk etter nye arbeidere, og nå skal Jan Terje bli én av dem. 22-åringen skal opp i luften for aller første gang. Ikke i fly, men i et helikopter som skal frakte ham og nitten andre menn ut til Nordsjøen. Jan Terje er oppspilt. Hva venter der ute, midt ute på havet et sted mellom England og Norge? Det skal komme til å bli en helt annen opplevelse

enn det han har forestilt seg.

Det første inntrykket treffer ham i nesen. En intens lukt slår i mot ham, en blanding av linoleum, olje og gass. Som bensin, bare tyngre og søtere. Den er overalt. Han kan gå på dekk for å få frisk luft, men når vinden plutselig snur, er den der igjen.

Kilometer av gigantiske rørsystemer, tilgrisede ventiler, lokk store som rundkjøringer, pumper og enorme turbiner. For Jan Terje er det som å lande på Mars. Det er Texas i en science fiction-verden av stålrør. Breiale amerikanere med sigar i munnen, et annet språk, pipende alarmer, bråk, røyk, flammer og dypt, mørkt hav på alle kanter. De har ingen kontakt med land. For å ringe hjem må han få kontakt med Rogaland eller Farsunds Radio.

VIL HJEM

Nei, dette skal jeg ikke fortsette med, tenker han for seg selv. Jan Terje vil hjem, selv om han bare har vært der én dag. Det er umulig å slippe unna den tunge lukten av olje. Den fyller ham opp innvendig, og metter hele kroppen. Støyen er drepene. Maskinene arbeider utrettelig og koker opp en uutholdelig varme. Dette er ikke noe for ham. Jan Terje er erfaren; han er utdannet mekaniker, har kunnskap og kompetanse. Han har arbeidet på smelteverket i fem år, og her blir han satt til å spyle ned hele plattformen, etasje etter etasje med svart slam, oljesøl og tømme

søppel? Nei, han skal tilbake på land med første helikopter. Det har han bestemt seg for. Da han våkner på lugaren neste morgen, er han likevel usikker. Gårsdagens tolvtimelange arbeidsdag ligger bak ham, og det er uansett bare syv nye dager igjen til han skal sitte på helikopteret hjem. Kanskje han skal prøve en dag til? Han er ute på havet, midt i Nordsjøen, det er langt hjem og han har fått jobben han ønsket seg. Det er god lønn og gode fritidsordninger. Jan Terje trenger begge deler. Lønna er den dobbelte av den han har på land, og etter åtte arbeidsdager venter en like lang friperiode. Han gir arbeidet en ny sjanse og står ut hele turen. Etter åtte fridager på land har han fått begynt på det nye huset, og han har hatt tid til familien. Fridagene renner bort som sand mellom fingrene, og snart er det

på tide å reise ut igjen. En ny tur. En ny friperiode. Og en ny tur igjen. Slik fortsetter det i de neste 25 årene.

NOE ER GALT

Det er søren meg ikke rart at kroppen reagerer på det her, tenker Jan Terje for seg selv. Det er begynnelsen av 1980-tallet, og Ekofisk har vært arbeidsplassen hans i flere år. Hver gang han kommer ut i Nordsjøen blir han plaget av noe som minner om influensa. Men når han tenker over det, er det ikke så merkelig. Jan Terje jobber i maskinrom hvor temperaturen raskt kommer opp i 60-70 grader, svetten renner. Utenfor møter han en iskald vinterorkan, svattedråpene forvandles til små istapper. Jan Terje puster også inn hydraulikkoljedamp, benzen, hydrogensulfid (H₂S) og gass, men det tenker han ikke så mye på. Oljen er et

naturlig stoff. Det er ikke farlig, tenker han.

De samme symptomene kommer tilbake, tur etter tur. Kvalme, vondt i hodet, feber, svimmelhet og oppblåst mage. Flere ganger står Jan Terje opp i tretiden om natten. Han får ikke sove. Hjerter banker så voldsomt at det kjennes ut som det skal hoppe ut av brystet, og han vrir seg mellom de svettevåte lakenene. Til slutt gir han opp og bestemmer seg for å gå ned i messa. Hvis han ikke får sove kan han liksom godt ta seg en kopp kaffe. På dagtid er messa høydepunktet. Den minner om en amerikansk diner, med bord og benker på rekke og rad. Dressing, ketchup og sennep står alltid framme på bordene. Lukten av bacon sitter fast i veggene, og på fatene ligger yndlingsrettene og venter på

UFØRETRYGDET: Jan Terje Biktjørn følte ubehag av oljelukten og gassene allerede på den første turen ut i Nordsjøen. Han holdt ut i 25 år før han gikk i land med ødelagt hud, hjerneskade og tinnitus.

ham. Store t-bone-steiker, pommes frites, svære hamburgere, biff og bernaisesaus. Men nå er det midt på natten, og stemningen er en annen. Det er stille og mørkt. Han blir overrasket når han ser at det er flere som sitter der nede. Alle fra det samme skiftet som ham. Alle skal på jobb igjen klokken seks, men ingen er i stand til å sove. Det er ingen som sier noe, ingen forteller hvorfor de sitter der, det er ikke noe man snakker om.

På en dag som alle andre arbeidsdager blir Jan Terje sendt til pumpestasjonen 37-4. Et problem har oppstått, en rensedig har satt seg fast i rørledningen. Det er tidlig på åttitallet og Jan Terje er ferdig med å tømme søppel og spyle dekk. Han jobber som mekaniker, spesialisert på turbiner og roterende utstyr. Og Jan Terje har jobbet lenge nok på Ekofisk til å skjønne at

han denne gangen står overfor en alvorlig situasjon. Rensediggen sitter bom fast. Den kjegleformede konstruksjonen av gummi og stål sendes vanligvis som en kule gjennom rørene. Piggene starter reisen i rørråpningen på plattformen og kommer ut på motsatt side i England. Den fører med seg avleiringer, oljeslam og gasståke. Men nå sitter piggene fastklemt mellom de tykke stålveggene i røret.

TRUSSEL OM STILLHET

Oljen presser på de enorme stålkonstruksjonene og alle ventilene må stenges. Når ventilene er stengt øker trykket på rørsystemet, sekund for sekund. Rensediggen må ut, og det må skje fort. Hvis den ikke er ute innen tolv timer blir det shutdown. Ordet er nærmest det verste tenkelige man kan si eller høre på jobb i Nordsjøen. Shutdown be-

tyr Stans. Stillhet. Tørre oljerør. En fullstendig stopp i produksjonen. Og et utenkelig inntektstap. Situasjonen er dramatisk, og Jan Terje er én av to mekanikere på jobb.

Han har på seg oransje kjeledress, hjelm og et tau rundt livet. Han kryper inn i rørledningen, som er akkurat stor nok til at han klarer å krabbe på alle fire. I den ene hånda har han en luftslange som han holder under nesene. I den andre hånda har han taljer, vaierstroppe og spett. Oljen renner som en elv mellom føttene på ham, og den blør ut i lufta.

ØR ETTER FÅ MINUTTER

Jan Terje kryper inn i en tykk, blågrå oljetåke. Oksygenet fra luftslangen under nesa er ikke nok, han blir forferdelig ør i hodet. Kjeledressen blir søkkvåt, men han fortsetter seks meter inn i røret. Der sitter rensediggen. Han fester vaierstroppene

rundt piggen, de utenfor drar i stroppene. Plutselig kommer det ett et rykk i tauet han har festet rundt livet. Han har vært inne i fire minutter, og nå må han ut igjen. Det er for mye gass til at han kan være der lenger. Ute igjen må han bort til rekkverket for å få frisk luft, mens den andre mekanikeren kryper inn.

Utenfor står Sigmund Aven. Han jobber som bedriftssykepleier på plattformen, og han er bekymret. Sigmund og Jan Terje har jobbet samme siden 1978, og Sigmund liker ikke det han ser. Han er blitt fortalt at oljen er et naturprodukt; den skal ikke være farlig. Men Sigmund vet også at oljen inneholder helseskadelige stoffer. Og det er ikke nok oksygen inne i det røret der, tenker han.

Den andre mekanikeren kommer ut av røret. Jan Terje må inn igjen. Han er ør i hodet, alt beveger på seg. Men han må inn igjen; rensespiggen må ut. Nok en gang kryper han inn i røret. Etter bare et par minutter rykker det i tauet igjen. Bort til rekkverket for å trekke frisk luft, og inn igjen. På nytt og på nytt og på nytt.

Etter tolv timer har tiden rent ut. De klarte det ikke. Rensespiggen sitter fremdeles bom fast. Jan Terje famler seg til lugaren sin, han kjenner seg dårlig. Kroppen skjelver, han har blod i avføringen og en forferdelig farge på urinen. Igjen kommer den influensalignende følelsen, bare mye sterkere enn noen gang tidligere. Denne natten sitter Sigmund på en stol utenfor lugaren hans. Han er redd for hva som kan skje mens Jan Terje sover. Neste dag sendes Jan Terje i land med først helikopter.

I ettertid er det Jan Terje som minnes denne natten best. Sigmund husker ikke så godt timene han skal ha tilbrakt utenfor lugaren, han husker at han var urolig for hvordan det skulle gå med Jan Terje.

Tiden på land varer ikke lenge; for etter et par uker føler han seg frisk nok til å dra tilbake på jobb. Jan Terje vet at han ble syk av det han ble eksponert for inne i røret, og han tenker at han ikke skal utsette seg selv for en lignende situasjon igjen.

HENDENE SPREKKER

Svetten som pipler ut av huden lukter som gammel, muggen ost. Synet har blitt tåkete, det flimrer når han lukker øynene. Jan Terje føler seg dårlig. Kaffepausene blir lengre, mens den sosiale kontakten med kollegaene blir mindre. Jan Terje prøver fremdeles å skjule plagene under overflaten. Hvis han forteller noen om problemene sine, vil det være det samme som å si at han ikke kan gjøre jobben sin. Og han klarer å holde hemmeligheten skjult, helt til hendene og hemmeligheten sprekker i 1997. Huden på fingrene danner store, betente sår, og det ser ut som at hendene har blitt dyppet i et syrebadd. Han sendes i land og blir sykemeldt igjen. Ingen vet hva som er galt med hendene hans. For Jan Terje kjennes det ut som han går med ti tusen nåler under huden. Han sover med puter under armene, for at hendene skal bli holdt høyt og ikke komme i kontakt med noe annet enn luft. Hver gang han sovner, faller hendene ned og han våkner med et rykk. Han føler seg invalid, hendene er ubrukelige. Det er en konstant grøt av blod, puss og gul betennelsesvæske. De blir al-

dri helt tørre. Å dusje er en pine av en annen verden.

KJENT I SVERIGE

– Du må ha vært kraftig eksponert i minst tyve år, sier Lasse Lønnerud.

– Eksponert for hva da?

– Petroleumsprodukter.

Året er 1998 og Jan Terje møter den lille, tynne, svensken som går under navnet Hälso-Lasse. I 35 år har han jobbet innen alternativ medisin, og han smykker seg med tittelen «Sveriges mest besøkte homøopat».

Han har vært borti lignende tilfeller før, blant ansatte som arbeider med lignende stoffer i Volvo og Saab, forteller han. Sverige har noen bilfabrikker og vet om de kjemiske skadevirkningene, men Norge har jo hele Nordsjøen. Hvordan kan de unngå å vite om dette problemet? Etter 15 måneder med homøopatbehandling er sårene borte. Hudreaksjonene blir godkjent som yrkesskade, men han føler seg frisk nok til å jobbe. Han reiser til Ekofisk igjen, tilbake til kollegaene og arbeidet der ute. Jan Terje fortsetter til 2003. Da sier det stopp. Hendene begynner å gå i oppløsning igjen. Han blir sykemeldt og reiser aldri ut til Ekofisk igjen.

Samme år blir han erklært arbeidsufør og er overbevist om at det er den kjemiske eksponeringen som har gjort ham syk. Den medisinske utredningen sier også at det er klar sammenheng mellom kjemikaliene han har arbeidet med og skadene han har fått. Benzen, hydraulikkoljer, H₂S, kvikksølv og utallige andre helsefarlige stoffer. Kjemiske stoffer som han jobbet med i 25

år, og som nå har vist seg å være helseskadelige. Samtidig blir flere av kollegaene rundt ham syke. De blir sykemeldt og uføre, de fleste i en alder av 50 år. Leukemi, lungekreft, prostatakreft, MS eller nervesykdommer er diagnosene de sitter igjen med. Med så mange syke fra samme arbeidsplass og innen samme arbeidsperiode, tror Jan Terje at det skal være enkelt å få hjelp for seg selv og sine arbeidskollegaer. Han tar feil.

DØR FØR DE FÅR SVAR

Det skal ta flere år før han får utbetalt erstatning. Og da han får utbetalt 1,5 millioner i 2006, viser det seg at beløpet er feil. Prosessen med å få innfridd hele forsikringskravet er fortsatt ikke over. Mange av de andre uføre Ekofisk-arbeiderne har det verre. Få har fått godkjent yrkesskade, og enda færre har fått utbetalt erstatning. Flere personer har dødd mens de ventet på at saken deres skulle bli behandlet. 80 oljearbeidere og pårørende til oljearbeidere har gått til søksmål mot moderselskapet ConocoPhillips (selskapet fusjonerte og byttet navn i 2002) i USA. Saken ligger nå i hendene på et advokatbyrå i Texas. Jan Terje mener at Phillips fremdeles ikke har tatt ansvar for de mange syke, døde og helseskadde arbeiderne sine. Først når de gjør det, er kampen hans over.

FØLGER REGELVERKET

ConocoPhillips ønsker ikke å kommentere enkeltpersoner, men direktør for kommunikasjon og myndighetskontakt, Stig Kvendseth, sier at selskapets mål er at ansatte ikke skal bli syke av å jobbe offshore.

- Vi samarbeider med og frem-skaffer opplysninger som er relevante for den enkelte som mener at han har fått helseproblemer av å jobbe på Ekofisk. Norge har et regelverk for hvordan en person som mener seg syk på grunn av arbeidsmiljøet skal forholde seg for at vedkommende skal bli utredet. Dette systemet har ConocoPhillips lojalt forholdet seg til. Vi har også gjennomført en uavhengig studie for å kartlegge historisk eksponering på Eko-

fisk, og hovedkonklusjonen på den er at "Arbeidsforholdene på Ekofisk kan grovt sett sies å ha vært et speilbilde av arbeidslivet ellers i prosess- og verkstedsindustrien i Norge". Studien er overlevert til de yrkesmedisinske avdelinger som utfører utredninger av mulige yrkessykdommer, sier Kvendseth.

Artikkelen er gjengitt med tillatelse fra A-Magasinet

OLJEPIONERENE: Olje er et naturprodukt, og det tok lang tid før man ble klar over alle de giftige stoffene oljearbeiderne ble utsatt for.

Fakta om ERES

(Ekofisk Retrospektiv Eksponeringsundersøkelse)

Den fantastiske gode artikkelen; "Hendene som oljet Norge" i A-Magasinet 4.2-2011, om hva Jan Terje Biktjørn har opplevd av det såkalte Oljeeventyret, burde vært med i ERES-rapporten. Det er/var mange som han.

Av Øystein Haugland, leder A.L.F. Offshore

Det er utrolig at ConocoPhillips kan få seg til å si i sine kommentarer til artikkelen: Vi har gjennomført en uavhengig historisk eksponering studie som viser at arbeidsforholdene på Ekofisk viser et speilbilde av Norsk arbeidsliv. Hvilket arbeidsliv i Norge kan skilte med - at av en mekaniker gruppe er 59 % syke, uføre og døde i en gjennomsnittsalder av 54 år? Dette var fakta for 2 år siden – hva nå?

Trond Magne Skei, ConocoPhillips fikk startet det såkalte uheldete ERES prosjektet, som skulle være vitenskapelig med referansegrupper. Det skulle ikke være tvil om habiliteten og alle skulle få tilgang til rapporten!

Dette var påstandene i pressemeldinger fra 2 direktører og en info sjef i ConocoPhillips (COP). Prosjektet ble gitt til Occupational Hygiene Solutions (OHS), og Hans Thore Smedbold som tidligere har hatt og har oppdrag for

COP. Lederen for OHS, Hans Thore Smedbold og sjefsyrkeshygieniker Trond Magne Schie i ConocoPhillips, er samtidig formann og nestformann i Yrkeshygieniker-foreningen. Dette sier noe om habiliteten.

ERES rapporten på 2200 sider er holdt delvis hemmelig for oss som den angår mest. Den er sendt til alle landets yrkesmedisinske avdelinger, STAMI og andre. I følge svar fra Arbeidsdepartementet og presseuttalelser fra ConocoPhillips, vil ERES bli brukt som "sannhetsvitne" ved utredninger på alle yrkesmedisinske avdelinger i landet og STAMI. Imidlertid har Haukeland og St. Olavs YMA uttalt at de ikke vil bruke en hemmeligholdt rapport - etter at de fikk vite omstendighetene omkring jukset med rapporten. Vi har en rekke personer som har blitt utredet ved STAMI og noen har fått avslag - blant annet med begrunnelse fra ERES-rapporten.

Vi og NRK, har kontaktet personer og organisasjoner det er henvist til i rapporten som vitenskaps- og referansegrupper. De har ikke vært med i arbeidet og er rystet og føler seg misbrukt over dette. Rapporten må være et bestillingsverk!

Hans Thore Smedhold har også innrømmet overfor oss i møte

at en del målinger ikke holder mål og aldri skulle vært brukt. Samtidig nekter COP å trekke disse tilbake. Etter det vi har fått opplyst, er det i ERES nesten ingen opplysninger om de massive eksponeringene vi var utsatt for på 70-, 80- og 90-tallet.

Det er nesten bare plattformspesifikasjoner, som ikke sier noe om historisk eksponering. Vi utførte arbeidet uten noen form for verneutstyr, som i dag er en selvfølge - etter at dette kom frem i lyset.

Når ConocoPhillips presenterte ERES, ble det illustrert med en mann i verneutstyr som så ut som en i romdrakt. Dette i kontrast til at de skadde og døde var utstyrt med bomullsdresser og bomullshansker, som sugde til seg olje og kjemikalier.

Det kan virke som om det er en agenda for dette. Vi har selv målinger (firmaets egne) som viser skyhøye målinger. Vi har også brev fra tidligere bedriftslege i ConocoPhillips der han spør moderfirmaet i USA om hva som bør gjøres med de som er og som vil bli overeksponert - uten at vedkommende ble informert. Han ble senere uføretrygdet.

Hvordan kan et selskap som ConocoPhillips, som vil bli betraktet som seriøst, kunne komme med så mange usannheter, latt sine arbeidstakere gå i slikt helsefarlig miljø - uten at myndighetene og tilsynsorganene løftet en finger?

Arbeidsministeren svarer om ERES-rapporten

Tekst: Redaksjonen

Kjell Ingolf Ropstad (KrF) sendte følgende spørsmål til fungerende arbeidsminister Rigmor Aasrud:

Foto: Lillian & Lena

Tidligere Arbeidsminister Bjarne Håkon Hanssen satte i gang flere forskningsprosjekter for å få mer fakta om skader oljearbeidere har opplevd. Han imøteså også en rapport fra ConocoPhillips. Denne er nå kommet, og brukes som grunnlag for vurdering av yrkesskadeerstatning. Mener statsråden at den såkalte ERES-rapporten er egnet til å gi tilstrekkelig informasjon om eksponering til å vurdere om de tidligere ansatte har krav på yrkesskadeerstatning?

Begrunnelse

I et svar fra arbeids- og inkluderingsministerminister Bjarne Håkon Hanssen datert 13.6.2007 til representant Åse Gunhild Woie Duesund ga ministeren uttrykk for at det ikke vil være ønskelig med lemping på kravene for dokumentasjon av skader på oljearbeidere som følge av eksponering av kjemikalier, løsemiddel og andre skadelige stoffer. Ministeren fremholder behovet for mer forskning og utredning av arbeidsmiljøforholdene for oljearbeiderne. I januar 2010 leverte OHS en rapport på bestilling fra ConocoPhillips om hvilke kjemiske utslipp offshore-arbeidere har vært utsatt for. Rapporten var ment å skulle være en uavhengig rapport for å dokumentere eventuelle skadelige eksponeringer som oljearbeiderne hadde vært utsatt for. Jeg har mottatt tilbakemeldinger fra flere om kritikkverdige forhold rundt rapporten. I dag brukes denne rapporten som grunnlag for vurdering av yrkesskadeerstatning for tidligere ansatte hos ConocoPhillips.

Rigmor Aasrud (Ap):

Informasjonen i ERES-rapporten er ikke avgjørende i forhold til vurderingen av om oljearbeidere kan få godkjent yrkessykdom etter folketrygdloven, men kan inngå som supplement til øvrige tilgjengelige kilder om eksponeringen. Godkjennelse av yrkessykdom etter folketrygdloven, som nødvendig betingelse for bl.a. rett til ménerstatning, forutsetter årsakssammenheng mellom sykdommen og påvirkningen fra arbeidsmiljøet.

Foto: Arbeiderpartiet

Årsakskravet er formulert i § 13-4 andre ledd, som lyder slik: "Sykdom som angitt i forskriftene skal godkjennes som yrkesskade dersom a) sykdomsbildet er karakteristisk og i samsvar med det som den aktuelle påvirkningen kan framkalle, b) vedkommende i tid og konsentrasjon har vært utsatt for den aktuelle påvirkningen i en slik grad at det er en rimelig sammenheng mellom påvirkningen og det aktuelle sykdomsbildet, c) symptomene har oppstått i rimelig tid etter påvirkningen, og d) det ikke er mer sannsynlig at en annen sykdom eller påvirkning er årsak til symptomene." Sentralt her står bestemmelsen i bokstav a. I forhold til vilkårene som oppstilles, legges vanligvis til grunn at sykdommen ut fra anerkjent medisinsk viten må være en typisk følge av påvirkningen. I en del tilfeller er det imidlertid ikke foretatt undersøkelser

av de aktuelle stoffer som påberopes som årsaksfaktorer.

Årsaken er at det ofte kan ta lang tid før man får mistanke om at et nytt stoff kan ha helseskadelige virkninger. Der man ikke kan basere seg på konkrete resultater fra forskning, kan man i stedet bygge på viten om virkningsmekanismer og om stoffets skadepotensial. I praksis defineres lovens begrep "karakteristisk" sykdomsbilde som et sykdomsbilde som på grunnlag av flere vitenskapelige undersøkelser er dokumentert som en regelmessig virkning av den aktuelle eksponering, og med en hyppighet som avhenger av påvirkningsgrad og tid, samt et sykdomsbilde som kan forventes ut fra kunnskaper om virkningsmekanismer og kunnskaper om produktets aktuelle skadepotensial. Vurderingen av om kriteriene kan anses oppfylt i den enkelte sak, bygger på en alminnelig bevisbedømmelse hvor det resultat som det er overvekt av sannsynlighet for, legges til grunn. Arbeids- og velferdsetaten forvalter folketrygden og avgjør om vilkårene for rett til ytelser foreligger. Som ledd i utredningen av yrkessykdomssaker, innhentes ofte spesialisterklæring fra arbeidsmedisiner. Denne erklæringen utgjør, supplert av andre opplysninger, et viktig faktisk grunnlag for Arbeids- og velferdsetaten.

I den konkrete avgjørelsen av om det foreligger yrkessykdom i lovens forstand, vil det etter omstendighetene også kunne være naturlig å se hen til ERES-rapporten, som til andre rapporter samt vitenskapelige undersøkelser og publikasjoner som kan ha relevans for årsaksspørsmålet, jf. redegjørelsen for praksis. Det understrekes i denne forbindelse at ERES-rapporten er finansiert av ConocoPhillips og gjennomført av OHS som er et konsulentselskap med fagkompetanse innenfor yrkeshygiene.

Den oppsummerer relevante eksponeringsdata fra perioden på Ekofisk. Usikkerheten knyttet til disse dataene er imidlertid stor, noe rapporten ikke legger skjul på. Informasjonen i rapporten er ikke egnet som avgjørende grunnlag i forhold til den eksponeringsvurderingen som må foretas i yrkesskadesaker alene, men kan som påpekt inngå som et supplement til øvrige tilgjengelige kilder om eksponeringen.

Arbeidsministeren om 10-årsregelen

Tekst: Redaksjonen

Spørsmål fra Kjell Ingolf Ropstad (KrF):

Haukeland yrkesmedisinske avdeling har ved flere anledninger avvist pasienter som yrkesskadde på grunn av for kort eksponering av skadelige løsemidler. Det blir henvisning til 10-årsregelen for antall løsemiddelår som man må være utsatt for eksponering. Hvilket vitenskapelig grunnlag ligger bak regelen om antall løsemiddelår som er nødvendig for å få tilkjent yrkesskadeerstatning som følge av løsemiddeleksponering?

Foto: KrF

Rigmor Aasrud (Ap):

Jeg vil innledningsvis nevne at det i dag er to spor på yrkesskadeområdet; folketrygdlovens særregler ved yrkesskader og yrkesskedeforsikringsloven. Til sammen sikrer ordningene skadelidte full erstatning. Arbeids- og velferdsetaten treffer vedtak etter folketrygden, mens arbeidsgivers forsikringsselskap avgjør krav om erstatning under yrkesskedeforsikringen.

Foto: Ap

Det er to sentrale vilkår for rettigheter som yrkesskadd etter begge regelverk; yrkesskade eller yrkessykdom. For at en sykdom skal kunne likestilles med

yrkesskade etter særreglene i folketrygdloven, og derved kunne gi grunnlag for eksempelvis ménerstatning, må følgende betingelser være oppfylt:

1. Sykdommen må omfattes av forskrifter om yrkessykdommer m.v. av 11. mars 1997, gitt av departementet med hjemmel i folketrygdloven § 13-4 første ledd andre punktum.
2. Den skadelige eksponeringen i arbeidsmiljøet må omfattes av samme forskrifter.
3. Det må være årsakssammenheng mellom sykdom og skadelig eksponering. Kravet til årsakssammenheng følger av § 13-4 andre ledd, som lyder slik: "Sykdom som angitt i forskriftene skal godkjennes som yrkesskade dersom a) sykdomsbildet er karakteristisk og i samsvar med det som den aktuelle påvirkningen kan framkalle, b) vedkommende i tid og konsentrasjon har vært utsatt for den aktuelle påvirkningen i en slik grad at det er en rimelig sammenheng mellom påvirkningen og det aktuelle sykdomsbildet, c) symptomene har oppstått i rimelig tid etter påvirkningen, og d) det ikke er mer sannsynlig at en annen sykdom eller påvirkning er årsak til symptomene." Det er alminnelig erkjent at vilkårene i bokstav a til d er kumulative, dvs. krav som alle må være oppfylt samtidig for å kunne slå fast årsakssammenheng mellom eksponering i arbeid og sykdom.

I den utstrekning vilkårene i bokstav a, b og c er oppfylt,

foreligger en presumsjon for at vedkommende sykdom er en yrkessykdom. Dette gjelder likevel bare så langt det ikke er sykdom eller påvirkning som gir et mer sannsynlig grunnlag for de aktuelle symptomer (bokstav d). Arbeids- og velferdsetaten har bevisbyrden for et alternativt mer sannsynlig grunnlag for de aktuelle symptomene.

Sentralt står eksponeringsvilkåret i bokstav b. Bestemmelsen bygger på at enhver yrkesrelatert sykdom trenger en viss tid for å utvikles, avhengig av type eksponering, intensitet og varighet. Bokstav b uttrykker en "objektiv" norm, hvor man må ta stilling til om de aktuelle stoffene - på bakgrunn av påvirkningen i tid og konsentrasjon - kan forklare sykdomsbildet fastlagt etter bokstav a. Dette spørsmålet avgjøres i de konkrete sakene på bakgrunn av generell arbeidsmedisinsk kunnskap. Selv om det sjelden kan stilles opp bestemte krav til eksponeringens omfang, anvender arbeidsmedisinerne gjerne visse veiledende minstekrav.

Det er alminnelig antatt at jevnlig eksponering av løsemidler i om lag 10 år må til for at løsemiddelskade kan oppstå i sentralnervesystemet, jf. Retningslinjer for vurdering med hensyn på løsemiddelskade fra Den norske Lægeforening. Denne grensen er imidlertid ikke absolutt, det er totalmengden av eksponering som er avgjørende. Massiv eksponering for potente løsemidler (høy fareklasse) over

kortere tid kan godtas, dog vanligvis over flere år, mens mer sporadisk eksponering for løsemidler med lavere fareklasse kan forutsette flere enn 10 år.

Det nærmere vitenskapelige grunnlaget for disse arbeidsmedisinske retningslinjene kan en innhente og komme tilbake med dersom det etter denne redegjørelsen skulle være ønskelig. Materialet vil kunne være omfattende.

Avslutningsvis vil jeg presisere at Arbeids- og velferdsetaten forvalter folketrygden og avgjør om lovens vilkår for rett til en ytelse er oppfylt. Arbeids- og velferdsetaten plikter å opplyse saken så godt som mulig før vedtak fattes, jf. forvaltningsloven § 17 sammenholdt med folketrygdloven § 21-1. Som ledd i utredningen av yrkessykdomssaker innhentes ofte spesialisterklæring fra arbeidsmedisiner. Spesialisterklæringen utgjør, supplert av andre opplysninger, et viktig faktisk grunnlag for avgjørelsen i saken.

I den konkrete vurderingen av om det foreligger yrkessykdom etter folketrygdloven, er Arbeids- og velferdsetaten imidlertid ikke bundet av arbeidsmedisinerens syn. Hvis det er tvil om eksempelvis eksponeringsvilkåret, vil Arbeids- og velferdsetaten kunne supplere saken med ytterligere opplysninger fra arbeidsmedisineren som utredet den, eventuelt tilleggsvurderinger fra annen arbeidsmedisiner.

To-sporet ordning på høring

Av Jan Arne Dammen

Dagens yrkesskaderegler gjør at mange yrkesskadde lider av at forsikringsselskapene nekter å utbetale erstatningene folk har krav på. Vi stilte spørsmålet til politisk rådgiver i Arbeidsdepartementet Jon Reidar Øyan (bildet).

I dag er det to spor på yrkesskadeområdet; folketrygdlovens særregler og yrkesskedeforsikringsloven. Til sammen sikrer dette skadelidte full erstatning ved yrkesskader og yrkessykdommer. NAV treffer vedtak ved krav om ytelser etter folketrygdlovens særregler, mens arbeidsgivers forsikringsselskap avgjør krav om erstatning under yrkesskedeforsikringsloven. Forsikringsselskapet er imidlertid ikke bundet av NAVs vedtak, og omvendt. Det betyr at skadelidte kan få forskjellig avgjørelser i samme sak.

Som følge av langvarig kritikk mot den to-sporede ordningen, satte regjeringen Stoltenberg I i 2001 ned et utvalg som bl.a. skulle vurdere om yrkesskadeområdet kunne organiseres på mer hensiktsmessige måter. Yrkesskadeutvalget la i 2004 fram sin innstilling NOU 2004: 3 Arbeidsskedeforsikring. Høringen viste imidlertid at høringsinstansene var delte i synet på forslaget.

Høsten 2008 sendte regjeringen derfor saken på ny høring med bl.a. et nytt og utdypet forslag til organisering av yrkesskadeområdet.

Sentralt i framlegget står at dagens to regelverk samles i én lov (arbeidsskedeforsikringsloven) og at én enhet, en uavhengig enhet i offentlig regi, avgjør krav om erstatning etter loven. Med regjeringens opplegg unngås at skadelidte kan få ulike avgjørelser i samme sak.

Regjeringen arbeidet for tiden med å følge opp høringen. Per i dag kan det imidlertid ikke sies noe konkret om tidsperspektivet, svarer Jon Reidar Øyan.

Nytt fra Trygderetten

Syndrom vil nå ha en fast spalte fra de siste avgjørelser i Trygderetten som omhandler yrkesskader og yrkessykdommer. I dag er det kjennelser som er avsagt i ukene 21-40 i 2010.

Av Jan Arne Dammen

Kjennelse av 23. juli 2010. Ankesak nr. 10/1235. ftrl § 13-4. Yrkesskade – yrkessykdommer som likestilles med yrkesskade. Asbestpåvirkning mv. Saksforhold der nyrekreft ble godkjent.

Mann, 57 år gammel, har arbeidet i Nordsjøen i mange år og vært utsatt for skadelige stoffer som asbest, petroleumsprodukter og løsemidler. Han har fått nyrekreft med spredning. NAV hadde avslått å godkjenne sykdommen som yrkessykdom fordi vilkårene i § 13-4 andre ledd bokstav a) og b) ikke ble ansett for oppfylt. Det forelå i saken to grundige spesialisterklæringer.

Spesialistene uttrykte noe tvil, både med hensyn til graden av eksponering, og om sykdomsbildet er karakteristisk for den aktuelle påvirkningen, jf. § 13-4 andre ledd bokstav a) og b). Begge spesialistene konkluderte imidlertid med at de aktuelle vilkårene måtte anses for oppfylt i dette tilfellet. Vedkommendes røyking ble ikke ansett for en mer sannsynlig årsak til sykdommen, jf. bestemmelsens bokstav d). Retten uttalte at den medisinske forskningen på området ikke er entydig og at det også er en del usikre faktorer i saken. Retten valgte imidlertid å legge avgjørende vekt på spesialisterklæringene og kom til at vedkommendes nyrekreft måtte

godkjennes som yrkessykdom likestilt med yrkesskade.

Kjennelse av 23. juli 2010. Ankesak nr. 10/137. ftrl § 13-4. Yrkesskade – yrkessykdommer som likestilles med yrkesskade. Ikke grunnlag for å slå fast at det i vilkåret karakteristisk sykdomsbilde lå et (skjerpet) krav til årsakssammenheng mellom yrkespåvirkning og sykdom.

Medlemmet arbeidet som sveiser ved et skipsverft fra 1950 til 1963 og etterpå som arbeidsformann samme sted. Han har fått påvist lungesykdom, men spesialistene er uenige om diagnosen er KOLS eller fibrose. Ikke påvist asbestose. Han har påberopt seg eksponering for asbest, jernstøv og sveisegasser. NAV avslå å godkjenne lungesykdommen fordi lungefibrose ikke ble ansett som et karakteristisk sykdomsbilde. Ménerstatning ble derfor avslått. Retten godkjente lidelsen under henvisning til at diagnosen ikke var avgjørende, da en slik lungelidelse måtte anses som karakteristisk for den eksponering medlemmet hadde vært utsatt for. Retten uttalte at NAV bygde på uriktig lovforståelse ved å forutsette at det i vilkåret karakteristisk sykdomsbilde lå et skjerpet krav til årsakssammenheng mellom yrkespåvirkning og sykdom. Retten viste til Rt 2005 side 495 (bardamedommen). I forhold

til bokstav a i folketrygdloven § 13-4 var det avgjørende om det forelå et sykdomsbilde av en slik art at det kunne anses som karakteristisk i forhold til den yrkesmessige eksponering som hadde skjedd.

Kjennelse av 11. juni 2010. Ankesak nr. 10/00104. ftrl § 5-25. Stønad ved helsetjenester – yrkesskade. Samme forståelse av legemiddelbegrepet i folketrygdloven ved yrkesskade som ved vanlig legemiddeldekning.

Vedtaket om å avslå krav om stønad til Zendium Saliva, gel/tannpasta for å motvirke munntørret mv., ble stadfestet. I saken forelå godkjent yrkesskade. Dette ga ikke grunnlag for annen forståelse av legemiddelbegrepet i folketrygdloven enn den som gjaldt utenfor yrkesskadetilfellene, jf. sak 09/458 - der det var forutsatt avgjørende om Statens legemiddelverk hadde klassifisert varen som legemiddel eller ikke. Dette var ikke tilfelle i saken.

Hvis

Av Dagfinn Grøttå

Diktet jeg aldri skrev,
skulle jeg skrevet til deg.

Orda jeg aldri sa,
skulle jeg sagt til deg.

Blomstene jeg aldri ga,
skulle jeg gitt til deg.

Men tårene på mitt kinn,
gråter jeg for deg.

Godkjenning av yrkessykdom i NAV og forsikring - forskjellige kriterier

Av Hasse Benberg, Advokat/partner i Advokatfirmaet Nidaros DA

Et spørsmål som ofte stilles er om NAVs vedtak om godkjenning av yrkessykdom er bindende for forsikringsselskapene. Eller sagt på en annen måte; er det den samme juridiske vurderingen av om yrkessykdom er påført og erstatning skal utbetales som gjøres av NAV og forsikringsselskapene. Svaret på disse spørsmålene er nei.

Årsaken til at NAV og forsikringsselskapene foretar ulike vurderinger, er at folketrygdloven og yrkesskadeforsikringsloven har ulike utgangspunkt. Etter folketrygdloven skal hovedårsakslæren legges til grunn, eller rettere sagt en moderert hovedårsakslære, mens utgangspunktet for yrkesskadeforsikringsloven er betingelseslæren.

Kort og noe upresist forklart innebærer hovedårsakslæren at NAV skal søke etter hovedårsaken til en skadelidts medisinske og ervervsmessige tilstand. Hvis dette er en sykdom forårsaket

av skadelig eksponering på arbeidsplassen, skal sykdommen godkjennes som yrkessykdom. Konkluderes det derimot med at yrkessykdommen kun er en uvesentlig del i årsaksbildet og medisinsk og ervervsmessig situasjon ville ha vært som den er uavhengig av yrkessykdommen, vil sykdommen derimot ikke bli godkjent som yrkessykdom.

At hovedårsakslæren er moderert betyr at yrkessykdom kan bli godkjent selv om det er andre forhold som er hovedårsaken. Typisk hvis 70 % av ervervsuførheten skyldes en fritidsskade, mens 30 % kommer på grunn av yrkessykdommen. I slike tilfeller godkjennes 30 % som en følge av yrkessykdommen. Den modererte hovedårsakslæren vil være praktisk for skadelidte som har drevet privat næring, uten forsikring gjennom NAV, størstedelen av arbeidskarrieren og jobbet en kortere periode som ansatt. Hvis vedkommende i arbeidstiden som ansatt også var eksponert for skadelige stoffer, vil NAV kunne fatte et delt vedtak, selv

om hoveddelen av eksponeringen skjedde mens vedkommende drev egen næring.

Betingelseslæren innebærer at forsikringsselskapene er ansvarlige for yrkessykdommen, hvis denne har vært en nødvendig betingelse for en etterfølgende tilstand. Dette selv om andre forhold er hovedårsaken. I ytterste konsekvens innebærer dette at forsikringsselskapet kan bli ansvarlig selv om yrkessykdommen kun er den lille "tua som velter lasset".

I praksis innebærer dette at det skal mindre til før forsikringsselskapet blir ansvarlig, enn for at NAV skal godkjenne en yrkessykdom. Forsikringsselskapene må derfor gjøre en selvstendig vurdering, selv om NAV har avslått å godkjenne en yrkessykdom. Og i motsatt fall, det skal svært spesielle grunner til hvis forsikringsselskapet skal avslå krav om dekning for yrkessykdom, hvis NAV allerede har godkjent sykdommen.

TIPS OSS!

Redaksjonskomiteen vil svært gjerne ha tips om saker som kan benyttes i Syndrom. Vi ønsker at bladet skal gjenspeile aktiviteten i lokallagene. Både små og store saker er interessante å ha med i Syndrom.

Frist for neste utgave er 20. mai 2011

Kontakt Jan Arne: arnedam@online.no eller Torill: torill.older@multinett.no

Rom for forbedring i behandlingen av

NAV bruker i en del saker for lang tid på innhenting av opplysninger og kan bli bedre i samhandlingen med brukerne. Det viser en gjennomgang av NAVs behandling av krav fra tannhelsepersonell om godkjenning av yrkessykdom.

Tekst: Jan Arne Dammen

Høsten 2010 ble det fra flere hold stilt spørsmål ved etatens behandling av søknader om godkjenning av yrkessykdom fra kvikksølveksponert tannhelsepersonell. Arbeids- og velferdsdirektøren satte derfor i november 2010 ned en intern arbeidsgruppe for å kartlegge etatens behandling av denne type saker.

Sådde tvil

- Etter at NRKs Brennpunkt-redaksjon i høst sådde tvil om NAVs behandling av krav fra tannpersonell om godkjenning av yrkessykdom var riktig, valgte vi å foreta en gjennomgang av vårt arbeid. Dette fordi det er svært viktig at befolkningen har tillit til at saker som behandles i NAV bygger på fakta, og at NAV fatter avgjørelser i tråd med de

rammene lovgiver har gitt oss, sier assisterende arbeids- og velferdsdirektør Yngvar Åsholt, som har ledet arbeidsgruppen.

Arbeidsgruppens mandat har vært å identifisere potensielle forbedringspunkter i etatens saksbehandling av krav om godkjenning av senskader etter kvikksølveksponering som yrkesskade etter folketrygdloven § 13-4.

- På bakgrunn av denne gjennomgangen har vi foreslått en del tiltak vi mener vil kunne forbedre saksbehandlingsrutinene vesentlig for disse sakene, sier Åsholt.

Medisinske opplysninger

Arbeidsgruppens gjennomgang viser at det er rom for flere forbedringer i etatens behandling av

krav fra tannhelsepersonell om godkjenning av yrkessykdom. Arbeidsgruppen foreslår blant annet å be Helsedirektoratet om å vurdere muligheten for å inngå avtaler med Helseforetakene hvor Helseforetakene forplikter seg til å avgi spesialisterklæringer i yrkessykdomssaker. I tillegg foreslår arbeidsgruppen å inngå et samarbeid med aktører innenfor det arbeidsmedisinske miljøet, for å få utarbeidet en mal for hvordan man kan få opplyst en yrkessykdomssak på best mulig måte.

Bedre brukersamhandling

Arbeidsgruppen ser også at det er behov for å arbeide videre med å sikre en god brukerdiallog og at brukere skal være godt informert og ha forutsigbarhet om saksgang og status i sak. Den foreslår også å sikre søkerne tilgang til egen saksbehandler, via telefon eller ved personlig møte.

Medisinsk kartlegging

Arbeids- og velferdsdirektøren ba helsedirektøren om hjelp til å kartlegge og vurdere status knyttet til medisinsk faglig forskning rundt kvikksølv og tannhelsepersonell. Helsedirektøren ba i denne forbindelse Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten om en kunnskapsoppsummering. Kunnskapssenterets kunnskapsoppsummering foreligger 1. februar 2011 og blir sendt på høring til de aktuelle fagmiljøene. Når høringsuttalelsene foreligger 25. februar, vil Helsedirektoratet foreta sin gjennomgang av rapporten.

KAMPEN

Hva skjer den dagen du blir skadet på jobb? En løsemiddelskade f.eks. utvikler seg langsomt over tid og når skaden har skjedd, da begynner kampen.

Av Jan Arne Dammen

Ikke bare kampen for å komme gjennom hverdagen, men slåsskampen mot det samfunn og den arbeidsplassen man har stått på for. Dette er ikke bare nedverdiggende men også utrolig urettferdig. Mange faller dessverre mellom de stoler som finnes og står ribbet tilbake. Dessuten burde det ikke være slik at man må benytte advokat for å nå frem med å få en skade godkjent av det offentlige trygdevesenet.

yrkesskader

- Vi mener det er viktig å avvente høringsinnspillene før vi kommenterer denne rapporten. Men kunnskapsoppsummeringen bekrefter det NAV tidligere har lagt til grunn om at kvikksølv er farlig, og at dette øker med eksponeringen. Vi ønsker ikke å kommentere innholdet ytterligere før rapporten blir oversendt fra Helsedirektoratet, sier Åsholt.

Juridiske vurderinger

NAVs egen gjennomgang av området viser at etaten har søkt å føre en praksis som er i tråd med regelverket og lovgivers intensjon. En rekke trygderettskjennelser, senest høsten 2010, støtter oppunder denne konklusjonen. Arbeidsgruppen har ikke gått inn i de enkelte sakene.

- 10. desember fikk vi imidlertid en ny trygderettskjennelse, som gir uttrykk for en endring i kravene til karakteristisk sykdomsbilde, samt kravene til graden av eksponering, sier Åsholt.

Arbeidsgruppen anbefaler derfor at Arbeids- og velferdsdirektoratet innen kort tid oversender en forespørsel til Arbeidsdepartementet, som lovfortolkende departement, og ber om en vurdering av hvordan NAV i sin fremtidige saksbehandling skal forholde seg til denne kjennelsen.

- Jeg er fornøyd med arbeidsgruppens anbefalinger, og vil iverksette de foreslåtte tiltakene så snart det lar seg gjøre, sier arbeids- og velferdsdirektør Joakim Lystad i en pressemelding.

Gjennombrudd i kvikksølvsaken

For første gang har Trygderetten gitt to tannlegesekretærer medhold i yrkesskade etter å ha blitt utsatt for kvikksølvforgiftning.

Titti Brun, Fagbladet

Trygderetten godkjente nylig kognitive skader på grunn av kvikksølvforgiftning som yrkesskade. Sakene har vært til ankebehandling i Trygderetten siden i fjor vår.

- Gledelig at tannlegesekretærene endelig blir trodd. Dette må få betydning for mange av sakene for våre medlemmer. Nesten alle har beskrevet kognitive skader og utsatt for like mye skadelig kvikksølv, sier advokat Anne-Gry Rønning-Aaby i Fagforbundet.

Håper på fortgang

Fagforbundet har saker til behandling både hos NAV, og ankeinstansen som er Trygderetten. All behandling av saker i NAV er stoppet i påvente av at utvalget som skal se på tannhelsesekretærens situasjon på nytt, og spesielt vurdere saksgangen. Det ble bestemt etter at NRK Brennpunkt før jul tok opp tannlegesekretærens kvikksølvsaker.

Sakene som allerede er anket til Trygderetten går tydeligvis sin gang. Noen av sakene har ligget i Trygderett-kø i flere år.

- Fagforbundet har flere saker i Trygderetten. Nå håper vi på en rask og positiv avklaring på disse sakene. Mens vi venter på at NAV blir ferdig med sin utredning innen første februar, sier Rønning-Aaby.

Nav vil se på egen praksis.

- Vi vil ta med disse dommene i en gjennomgang av praksis når det gjelder sakene med kvikksølvsaker, sier kommunikasjonsdirektør Martin Apenes i NAV i en kommentar til NTB.

Ifølge Apenes har NAV arbeidet med denne utredningen en stund, og den skal være klar til 1. februar.

- Det vi vurderer, er om vår praksis er for streng. Tolker vi regelverket for strengt eller er regelverket for strengt. Hvis det første er tilfelle, må vi endre praksis. Er regelverket for strengt, må det til en politisk prosess, sier Apenes.

Gjengitt med tillatelse fra Fagbladet.

Prinsesse Märtha Louise blir Ridderrennets beskytter

Prinsesse Märtha Louise har sagt ja til å bli Ridderrennets beskytter. Ordningen med beskytterskap fungerer som en anerkjennelse av organisasjoner og arrangementer innenfor viktige områder i samfunnslivet.

Tekst og foto: Jan Arne Dammen

Prinsessen sammen med generalsekretær Diane S. Hanisch.

Helt siden det aller første Ridderrennet i 1964 med Kong Olav som beskytter, har Ridderrennet vært meget privilegert med engasjementet fra Kongefamilien. I 1992 overtok Kong Harald som beskytter etter sin far. Kongen har vært på Beitostølen mange ganger under Ridderrennet, samt at Dronning Sonja har stilt som ledsager og også vært til stede mange ganger. I 2008 var Prinsessen til stede og kastet glans over arrangementet da hun åpnet det 45. Ridderrennet og hilste på svært mange deltagere og ledsagere.

Kongefamiliens velvilje og entusiasme for Ridderrennet har tydeliggjort Ridderrennet som en viktig funksjon i samfunnet for å

skape skiglede og bringe helse- og sportsideen videre.

Med Prinsesse Märtha Louise som Ridderrennets høye beskytter vil denne tradisjonen fortsette til glede for både arrangører og deltagere.

- Det er en stor tillitserklæring og vi er svært glade og takknemlige for at Prinsessen ønsker å være beskytter og støttespiller for Ridderrennet, og at vi fortsatt er under kongefamiliens beskytterskap, sier generalsekretær

Diane S. Hanisch, som legger til at det 48. Ridderrennet går av stabelen 9. april 2011 som avslutning på Ridderuken 2011.

I tillegg til Ridderrennet har Prinsesse Märtha Louise følgende faste beskytterskap: Norges Blindforbund, Norges Døveforbund, Norsk Epilepsiforbund, Foreningen for Muskelsyke, Norsk Revmatikerforbund og Special Olympics Norge.

SIGVALD BERGESEN D.Y. OG HUSTRU NANKI'S ALMENNYTTIGE STIFTELSE

Dronningen 1. 0287 Oslo • Telefon: 23 13 15 90 • Telefax: 23 13 15 98

Snowboard i Ridderrennet 2011 - gjør det umulige mulig

Ridderrennet ønsker nå å utvide det alpine tilbudet til både syns- og bevegelseshemmede. I samarbeid med Norges Snowboardforbund vil det under Ridderuka 2011 bli anledning til å prøve brettet.

Av Jan Arne Dammen

Ridderrennet på Beitostølen har utviklet seg til å bli verdens største årlige vintersportsarrangement for mennesker med funksjonsnedsettelse. Ridderrennet nyter fremdeles godt av Erling Stordahls innsats, noe nærmere 500 deltagere fra ca. 20 land forteller. Gjennom satsing på ungdomsgrupper og nyskadde ønsker Ridderrennet å inspirere til fysisk aktivitet livet ut. Ridderrennet gjør det umulige mulig, og viderefører Erlings Stordahls motto "Bygg din kropp og

lær å se med tankene".

Under Ridderuken trenes og konkurreres det i langrenn, skiskyting og alpint. Alpint er den grenen som vokser raskest og er mest populær for gruppen med ungdommer og nyskadde.

I samarbeid med dyktige instruktører fra Snowboardforbundet vil Ridderrennet kunne tilby instruksjon og trening på brett. Det er et ønske fra både Ridderrennet og Snowboardforbundet å benytte hverandres arena, møtested, kompetanse og styrke mulighetene til felles beste.

Forbundet har i høst utdannet

flere dyktige instruktører med spesialisering i mennesker med nedsatt funksjonsevne. Målet er å få flere utøvere på brettet, og instruktørene står klare under Ridderuka til å hjelpe til. For de som ikke har eget brett vil K2 og Sport1 stille med tilgjengelig utstyr.

- Jeg er veldig glad for at dette samarbeidet med Snowboardforbundet kom i stand. Samtidig vil jeg oppfordre andre forbund til å benytte Ridderuka som den rekrutteringsarenaen den kan være i en tid da handikapidretten ser ut til å slite med rekruttering, sier styreleder i Ridderrennet Ine Wigernæs.

Ridderuka 2011 arrangeres på Beitostølen fra 3. til 10. april.

A.L.F Årsmøte 2011 i Bergen

Av Bent Bentsen

Årsmøtet er denne gang lagt til Bergen i helgen 6. til 8. mai 2011. Stedet er det nye Clarion Hotel Bergen Airport. Program og invitasjon er sendt ut til lokal-lagene.

I forbindelse med årsmøte i Bergen vil det bli likemanns- og veiledersamling. Tema for samlingen er NAVs utredning av yrkessykdom/yrkesskade og saksgang frem til godkjent diagnose/eventuelt ikke godkjent yrkessykdom. Hvor sikker kan den skadde være på at resultatet er riktig?

Dette er tema som ønskes belyst av en representant fra NAV Sentrale Yrkessykdomskontor. Hvordan kan Fagrådet bli et nyttig verktøy for at A.L.F kan nå sine mål, vil også bli et tema. Tredje og siste tema vil være A.L.Fs videre likemanns- og

veiledningsarbeid fremover. Det som fremkommer på konferansen vil bli retningsgivende for det videre likemanns- og veiledningsarbeidet.

Vel møtt i Bergen!

Byen er Bergen og laget er . . .

Av Jan Arne Dammen

A.L.F Hordaland er en aktiv forening og har i følge NHF 57 medlemmer i 2010, noe som er en fin vekst i medlemstallet. Laget får i år besøk fra hele landet da årsmøtet i A.L.F er lagt til byen.

Laget arrangerte i 2010 datakurs, men grunnet dårlig fremmøte ble det avsluttet etter 10 ganger. Men noe som er populært er bowlingen hver 14. dag, og her er oppslutningen stigende.

I fjor sommer leide laget en stor båt og hadde en strålende dag på fjorden. Weekendturen til Dr. Holms Hotel på Geilo hadde også stor deltagelse. Julebordet med innleid foredragsholder samlet også mange.

Lederen Fred Gunnar Eide har deltatt på lanseringen av den Nasjonale pasientsikkerhetskampanjen "I trygge hender" på Haukeland sykehus. Helse- og omsorgsminister Anne-Grete Strøm-Erichsen var til stede og åpnet kampanjen.

Fred Gunnar har blitt intervjuet i NRK Radio noen ganger etter Kvikksølv-saken og om rotet i NAV vedr. journaler. Alle NAV-ansatte kan lese andres journaler.

NRK og A.L.F Hordaland har fått en god dialog og det kommer til å bli flere intervjuer framover, for en ting er sikkert, det er mye å ta tak i. Laget jobber også med Brennpunkt i et forsøk på å få fremmet sine saker.

16. februar arrangerte laget en samling på SAS Hotel Bryggen

sammen med advokaten som var med i Brennpunkt i forbindelse med kvikksølv-saken.

- Noen av våre medlemmer sliter dessverre med YMA (yrkesmedisinsk avdeling) på Haukeland sykehus. Vi skal prøve å jobbe med ledelsen til sykehuset for og nå frem med det å bli tatt seriøst og ikke slik lederen på YMA skriver. "Det er vanskelig å hjelpe vår gruppe fagmessig siden vi har en økonomisk agenda," sier Fred Gunnar til Syndrom.

Det nærmer seg årsmøte for laget, og A.L.F sentralt som denne gangen har lagt årsmøtet til Bergen.

A.L.F Hordaland har mange utfordringer foran seg, så alle som jobber for å hjelpe andre fortjener en god klapp!

Julemøte i A.L.F Vest-Agder

Tekst: Bent Bentsen
Foto: Torhild Bentsen

Tirsdag 30. november samlet nesten 30 medlemmer av A.L.F Vest-Agder seg på Orelunden Omsorgs-senter til julemøte.

Det ble servert koldttallerken og bløtkake med kaffe.

Det store trekkplasteret var underholdningen. Audun Njerne og Tor Einar Ribe (to meget dyktige lokale musikere) underholdt med sang og musikk til stor gled for de fremmøtte.

Gamle western-låter fra Jim Reeves, Bobby Bare og andre kjente artister ble fremført. Det ble også fremført gamle kjente skandinaviske sanger.

Et slikt medlemsmøte med innleid underholdning var en suksess og kan med fordel gjentas.

Møte med Inger Lise og Olav Olavsbråten – som ”alltid stiller opp”

Fredag 5. november er en kald, men nydelig dag i Buskerud. Jeg sitter på toget og skal møte to personer som jeg bare har hørt mye om. De to er ekteparet Inger-Lise og Olav Olavsbråten fra Mjøndalen i Buskerud.

Tekst og foto: Torleif Støylen

Mjøndalen

Når jeg hopper av toget i Mjøndalen denne deilige høstdagen blir jeg møtt av to smilende og utrolig hyggelige mennesker. Tydelig to personer som er godt samkjørte. Ikke bare ektefeller, men gode venner også. De timene vi var sammen avløste de hverandre flere ganger. Der Inger-Lise begynte å snakke kunne Olav ta over og omvendt. Ofte kan dette oppfattes slitsomt, men ikke hos dem. Jeg tror deres fellesskap er så gjennomført godt at det er blitt naturlig.

Sykdommen

Olav startet sin yrkeskarriere allerede som 16 åring. Han utdannet seg innen snekkerfaget.

Over alt hjemme hos Inger-Lise og Olav var det synlige tegn på hans håndlag med det meste enten det var stein eller tre. Tydeligvis var Olav enten utålmodig eller så hadde han ikke nok å gjøre som snekker, for etter kort tid begynte han å arbeide med billakking sammen med sin svigerfar. Dessverre var det slik på 60 tallet og i mange år utover, ingen kunnskap om hvor farlig arbeid dette er uten beskyttelse. Vekselsvis arbeidet han i snekkerverkstedet sitt i bakgården ved hjemmet deres i sentrum av Mjøndalen og med billakkingen.

Etter noen år begynte helsa å skranke. Olav skjønnte nok at det var noe som ikke stemte, men skjulte det etter beste evne for

Inger-Lise. Han ville ikke være til bry. Ofte var han plaget med hodepine og muskelsmerter. Men som oss andre regner han med at dette skyldes hardt arbeid og var naturlig. Over tid ble det ingen bedring og etter noen legebesøk fikk han en foreløpig diagnose som fibromyalgi. Dette er en muskelsykdom som det er vanskelig å synliggjøre. Han slo seg litt til ro med dette, men situasjonen ble ikke bedre, snarere verre og det endte med at han måtte gi opp som 45-åring og ble uføretrygdet.

Noen episoder

En ettermiddag hadde Inger-Lise gjort middagen ferdig og Olav satt i stuen og leste i avisen. Hun ropte på ham og fortalte at middagen var ferdig. Ingen respons fra Olav. Hun ropte igjen uten at han reagerte. ”Du trenger virkelig ikke forhaste deg”, sa hun til seg selv, men hun synes nok det var litt merkelig. Han

kunne heller ikke huske hva han hadde lest.

En annen gang hadde Olav vært på fotballkamp, og Mjøndalen hadde spilt hjemmekamp. Han er og har alltid vært glad i fotball og i perioder har jo Mjøndalen vært et storlag. Han kom glad og fornøyd hjem og skulle fortelle Inger-Lise resultatet fra kampen. Da hadde han glemt det. Husket ikke at han hadde kjørt hjem fra kamp en gang. Da skjønte de begge to at noe var alvorlig.

”Du kan finne ut hva som feiler deg på biblioteket”!

På denne tiden var konsekvensen av og hvilke virkning løsemidler kunne ha på helsen til folk, ganske ukjent. Men noen leger hadde begynt å registrere at for eksempel løsemidler kunne føre til alvorlige skader for de som ble utsatt. Nå ble Olav henvist til en nevrolog. Denne legen hadde ingen kunnskap om løsemiddelskader og mente at Olavs problemer skyldtes migrene og at han burde endre sitt kosthold. Han fikk også råd om å oppsøke biblioteket og finne informasjon her!!

Uvitende leger

På denne tiden (rundt 1987) hadde noen gode krefter i Buskerud begynt arbeidet med å danne Buskerud lag av Landsforeningen for løsemiddelskadde. Og med Arne Ødegård i spissen ble foreningen stiftet og hadde sitt stiftelsesmøte 12. januar 1988. Møtet ble annonsert i Drammens Tidende og han bestemte seg for at han ville gå dit, da han begynte å føle seg sikker på hva som forårsaket hans problemer.

Limet

På mitt besøk hos Olav og Inger-Lise i november møtte jeg to ydmyke og flotte mennesker. De ønsket ikke på noen måter å fremheve seg selv og hvilken betydning de har hatt for at A.L.F Buskerud er blant de veldig aktive landsforeninger i NHF-familien. Derfor må jeg ty til andre. Jan Arne Dammen har vært leder i A.L.F Buskerud de siste årene. Han er ikke i stand til å finne gode nok superlativer som kan beskrive den innstasen de to har gjort.

”Det finnes ikke nei i deres vokabular”, mener Jan Arne Dammen. De stiller alltid opp når noe trengs. I følge Jan Arne er de to limet som holder foreningen sammen. Det å leve med en løsemiddelskade gir mange utfordringer. Ikke minst familieforhold settes på store prøver.

En av de viktige oppgavene som de har valgt å prioritere i A.L.F Buskerud er kafétreffene på Buskerud storsenter hver onsdag kl. 1200. Her møtes flere medlemmer i foreningen til hyggelig samvær og en god kopp kaffe. Hvis det er noen som ikke har vært med på møtene på en stund,

tar Olav og Inger-Lise kontakt og inviterer de med. Det er heller ikke sjelden at de stiller som privatsjåfør for noen som har problemer med å komme seg til treffene. Dette er noe av det som er så fint med A.L.F Buskerud i dag. Det er flere som er med å dra lasset på onsdagssamlingene og det er ikke vanskelig å få frivillige til å stille opp, også som privatsjåfører. Dette har vært en god møteplass for mange personer og ektefeller der en har løsemiddelskade. Det kan ofte være en lang prosess å få noe forbi ”gangdøra heime” og til disse treffene. Men for de som møter, er det ikke tvil om at de har hatt stor glede av det.

God støtte

På spørsmål fra meg hva som motiverer dem til å fortsette når de egentlig kan nyte en god pensjonisttilværelse, er de oppriktige. ”Allerede fra dag en fikk Inger-Lise og jeg så fantastisk god støtte fra medlemmene i lokallaget. Det har bidratt til at familien vår har fungert så flott. Derfor er det bare glede for oss to å gi litt tilbake til andre”, avslutter Olav, og Inger-Lise nikker og smiler tilbake og er så enig så enig.

Kafémøter hver onsdag

Tekst: Jan Arne Dammen
Foto: John T. Pedersen

Coop OBS Kafeteria på Buskerud Storsenter i Krokstadelva har siden i august 2008 vært vår faste møteplass hver uke. Vi startet opp med disse ukentlige kafémøtene i februar 2003.

Dette er et populært tiltak som foreningens medlemmer setter pris på. Buskerud er et stort fylke og noen kommer langveisfra, noe vi synes er veldig hyggelig. Betjeningen er alltid hyggelig og her føler vi oss hjemme og bord setter vi sammen som vi ønsker. Eget damebord har vi også, og de har sin faste plass ute i den store spisesalen. Kafeteriaen ligger i 2. etage rett ved rulletrappen og det finnes også heis i nærheten. Er det en stund siden du har vært her, så er vi her fortsatt hver onsdag fra ca 12.00.

På bildet er det Mona som serverer påfyll på kaffen.

Navs «rådgivende» leger i et uverdig narrespill

Av Øyvind Miller,
advokat, Drammen

Den som søker uføretrygd, må dokumentere at han er minst 50 prosent varig arbeidsufør. Trygdesøkerens helseproblemer belyses normalt i legeerklæring fra fastlege og utredning fra legespesialist(er).

Som kjent har trygdemyndighetene lenge brukt såkalte rådgivende leger for å «oversette» medisinsk terminologi for saksbehandlerne, og for å vurdere om diagnoser og andre opplysninger dokumenterer varig arbeidsuførhet.

Etter hvert som det har blitt stadig større fokus på å begrense antall nye på uføretrygd, har de «rådgivende» legene gradvis fått en annen rolle. Nav-legene er blitt allvitende «orakler», som gir Nav et medisinsk alibi for å avslå trygdesøknader. Dette gjør Nav-legen ved å ignorere

www.ww-co.com

ADVOKATFIRMA
Wangensteen, Wigemyr & Co DA

- ✓ Advokatfirma Wangensteen, Wigemyr & Co er blant de største og ledende advokatfirmaene på Sørlandet med kontorer sentralt i Kvadraturen, Kristiansand.
- ✓ Vårt advokatfirma dekker alle rettsområder.
- ✓ Ny adresse: Havnekvartalet, Vestre Strandgate 23

ADVOKATER: Reidar Wangensteen | Helge Wigemyr | Yngve Andersen
Kai Knudsen | Johan F. Gjesdahl | Ivar Sveen | Bjørgulv Rygnestad
Sverre B. Ellenes | Solveig Løhaugen | Erik Ottemo | Inger Johansen
Ronny Christian Håkonsen | Anne Sundøy

diagnoser og vurderinger fra fastlegen, som ofte har behandlet pasienten i årevis. På samme måte neglisjeres utredninger fra legespesialister, som normalt bygger sine vurderinger på grundig undersøkelse av pasienten.

Greit for Nav

– ugreit for trygdesøkeren

Nav-legens uttalelse gis derimot uten at han noen gang har sett – og langt mindre undersøkt – pasienten. Nav-legen gir oftest en kort konklusjon av typen «Jeg finner ikke medisinsk forklaring på at inntektsevnen kan anses varig nedsatt med minst 50 % i ethvert yrke, med sykdom som årsak.» Bare konklusjon – ingen begrunnelse.

Derfor vet bare Nav-legen selv hvordan han kommer frem til dette resultatet, som i praksis setter bom for søkerens mulighet for uføretrygd – i hvert fall i overskuelig fremtid. Et greit «system» for Nav – mildt sagt ugreit for trygdesøkeren!

Underslår eller feiltolker

Den tidligere rådgivende legen for trygdeetaten, Ole Terland, hevder blant annet at en del av de rådgivende legene underslår eller feiltolker medisinske faktaopplysninger i legeattester. Slik bidrar de til at trygdesøknader blir avslått. I et innlegg i Bergens Tidende 10.10.2008 fastslår dr. med. Terland at han ikke lenger har tillit til Navs rådgivende leger. Hans kritikk avvises imidlertid av Nav-direktøren i Hordaland, som hevder at fastlegen her angriper en ordning som på det nærmeste er avvirket.

Det er den i hvert fall ikke i Buskerud. Fra egen praksis kan nev-

nes et relativt ferskt tilfelle hvor Nav-legen kom til den sedvanlige konklusjon: Det var ikke medisinsk grunnlag for uføretrygd. Pasienten var ifølge Nav-legen fullt arbeidsdyktig, bare han fikk et lettere yrke enn tidligere. Prisverdig kom Nav Klageinstans til motsatt resultat, og innvilget 100 prosent trygd. Ti måneder senere døde «brukeren».

Mye kan tyde på at Nav-legens vurdering ikke var holdbar.

Nav fortsetter ufortrødent

I en annen sak hadde dokumentene vært forelagt ikke mindre enn tre forskjellige og angivelig meget erfarne Nav-leger. Nav Klageinstans la stor vekt på at de tre «rådgivende» var samstemte i sin konklusjon: Trygdesøkerens «inntektsevne kan ikke anses varig nedsatt med minst 50 % med sykdom som årsak.»

Men de «rådgivende» vant ikke gehør i Trygderetten. I kjennelse av 30.04.2010 (ankesak 09-02291) la retten til grunn at søkeren i ni år hadde mottatt syke- og attføringspenger – på grunn av sykdom. Da kunne ikke Nav snu i uføresaken, og hevde at det likevel ikke kunne påvises sykdom hos søkeren. Trygderetten innvilget følgelig 100 prosent uførestønad.

Det er stadig tilfeller hvor Nav-legene – uten utdypende begrunnelse – avviser trygdesøknader, i strid med vurderinger fra meget kompetente legespesialister. Dersom saken kommer for Trygderetten, slås det ned på dette. Likevel fortsetter Nav ufortrødent i samme spor. På landsbasis dreier det seg årlig om mange tusen mennesker som utsettes for dette narrespillet.

En avslagsprodusent

Ut fra egen erfaring med trygdesaker er min opplevelse at Nav-legene bedriver tvilsom og uetisk legevirkosomhet.

Når det gjelder søknader om uførepensjon, er min opplevelse at Nav jevnt over fremstår som en avslagsprodusent, og ikke som et bistandsorgan. Min opplevelse er at det er slik de ansatte i Nav forventes å behandle uføresøknader. Det er altså slik ledelsen i Nav – og ikke minst politikerne – vil ha det. Og jeg går ut fra at også Nav-legene blir preget av denne forventningen eller kravet om flest mulig avslag, og at dette blir styrende for deres behandling av disse sakene.

Må behandles av en legemennd

Det må være innlysende: Vi kan ikke akseptere at Nav-legene har den reelle beslutningsmyndighet i trygdesaker. Nav som statlig bistandsetat kan ikke være bekjent av et så useriøst «system». Skal vi oppnå et minimum av rettsikkerhet i uføresaker, må søknadene behandles av en legemennd, bestående av fastlegen, Nav-legen og en uavhengig legespesialist, for eksempel en arbeidsmedisiner. Tilrådingen til Nav må skrives av nemndas flertall – bare på den måten kan vi oppnå at vedtak i trygdesaker fattes på grunnlag av en forsvarlig medisinsk vurdering. Den tidligere Nav-direktøren og hans rådgivere virket lite mottakelige for systemkritikk – de ønsket ikke endringer. Kan vi håpe at den nye direktøren Joakim Lystad tar grep?

Har stått på trykk i magasinet Velferd nr. 1-2011. www.velferd.no

Unyttig kunnskap

Av Anne Grethe Fure

Tenk det visste jeg ikke; at kunnskap kan være unyttig, men en ung pøse som hører sin mor og mormor pludre om ting vi vet, som vi er litt stolt av at vi vet, sier plutselig; gjennom talestrømmen vår: Så mye unyttig kunnskap dere har!

Vi ble helt stille. Det var noen merkelige ord til ettertanke. Unyttig kunnskap, hm, og jeg mintes et ordtak jeg har lært av min mor og far: Kunnskap er en lett byrde å bære!

Selektiv kunnskap. Er det ikke lurt å vite litt om alt? Vi har vel bruk for "å vite litt om det meste"? Men hva skal vi bruke det til liksom. Spørrekonkurranser? Trenger vi det? Kanskje det, for mange har tjent mye penger på kunnskapskonkurranser. Men da skal det være målretta dette vi skal vite mye om.

Jeg elsker kunnskapspill. I denne dataspill-alderen spiller ikke mormor bråket dataspill der folk blir spidda med sverd og skutt så blodet spruter; for så å reise seg igjen og spankulere videre. Nei mormor liker roligrere spill, som å gjette navn på

alle land i verden, hovedsteder ol. kunnskapspill.

I denne podens verden er det omtrent bare en ting som teller; datakunnskap, nemlig. Trodde jeg.

Likevel kan han sitte ved middagbordet og konversere om saker som jeg ved nærmere ettertanke ville kalt, (akkurat) unyttig kunnskap. Han kjenner til undersøkelser som har blitt tatt om mat og virkninger og bivirkninger, sykdommer og resultater av forskning på denne sykdommen og mye anna forskning. Men dette er jo nyttig kunnskap vil mange si. Ja det er det og han har greid dette som ikke mange greier; å være selektiv mht hva slags kunnskap man skal bruke tid på erverve seg.

Men så er det noe han ikke vet, om hva som skjedde før i verden, slikt som ikke står i lærebøker eller på nett. Og det er der mor og mormor kan komme inn med sin unyttige kunnskap som vi har lagret i vår menneskelige datamaskin; hjernen vår, som av og til virker veldig bra! I hvert fall når det gjelder det vi har opplevd og der ingen kan komme inn å rette på faktiske feil!

Det er det nemlig bare vi som kjenner til.

Men når det gjelder minner så er det ikke så viktig om det er faktiske feil, bare opplevelsen sitter, følelsen etterpå. Der det er basert på hva vi følte og sitter igjen med av erfaringer, konklusjoner, konsekvenser, i det hele tatt resultater av opplevelser.

Men jeg er ikke lengre så sikker på om unyttig kunnskap er så unyttig. Jeg sammenligner det litt med hva ei bestemor som meg samler i årenes løp av husgeråd. Det kan være fullstendig merkelige redskaper som jeg finner på loppemarked, slitt av mye bruk, disse har vært nyttige for noen en eller annen gang. Kast det, sier mine yngre venner, barn og barnebarn, åja husbonden og. Men en dag får jeg bruk for det! En dag så er det akkurat dette redskapet mitt spesielle gjøremål trenger! Da er det et nyttig redskap! Og slik tror jeg det er med kunnskap og, nyttig eller unyttig. Det er unyttig helt til den dagen det blir bruk for det. Etter det blir det nyttig kunnskap.

Men mitt barnebarns uttalelse fikk meg med på en tankereise som kanskje var litt nyttig, likevel?

Følg med på A.L.Fs nettsider
www.alfnorge.no

PÅL MOLANDER

blir ny direktør ved Statens arbeidsmiljøinstitutt

Pål Molander (40) er i statsråd den 4. februar beskikket til ny direktør for Statens arbeidsmiljøinstitutt (STAMI) for en åremålsperiode på seks år.

Molander er i dag forskningsdirektør og fungerende direktør ved STAMI.

Pål Molander er Dr. scient. i analytisk kjemi fra Universitetet i Oslo 2000 og ble bedømt som professorkompetent i 2005. Molander begynte som forsker på STAMI i 2001 og ble utpekt som forskningsdirektør for STAMI 2006.

Molander anses spesielt godt kvalifisert til direktørstillingen gjennom sin solide vitenskapelige kompetanse innenfor STAMIs kjerneområder og sin erfaring fra forsknings- og administrativ ledelse. Han tiltrer direktørstillingen i august i år.

Journalistisk vinkling

En mann gikk nedover gata i Tromsø da han så en schæfer gikk til angrep på en liten gutt. Mannen grep resolutt inn, men hunden var så aggressiv at han ble nødt til å slå den i hjel med en stor stokk.

En kar kommer løpende til med kamera og sier: - Det var noe av det modigste jeg har sett! Jeg er journalist i avisa og i morgen kommer overskriften til å være: ”Modig Tromsøværing reddet barn.”

- Nå er nok ikke jeg fra Tromsø, svarte mannen.

- Vel da forandrer vi til ”Heltmodig nordlending reddet barn”, sa journalisten.

- Nå er jeg faktisk fra Oslo, sa mannen.

I avisa dagen etter sto det: ”Søring henrettet kjæledyr med kaldt blod, foran små barn!”

Advokatene

DRANGEID • HANA • LØKEN

**Personskade • Yrkesskade
Pasientskade • Trygd**

Bred erfaring og gode resultater

Torget 8
Postboks 223, 3251 Larvik
Telefon 33 13 83 60
Telefaks 33 13 83 68
www.advokatdrangeid.no

SVEIN DRANGEID
Mobil 95 27 53 05
post@advokatdrangeid.no

Trond og Inger Nilsen hedret

Tekst og foto: Leif G. Morland

I A.L.F Troms er en 15 års epoke over, og vi ser tilbake på hva vi har utrettet i løpet av disse årene. Det blir et tilbakeblikk på litt motgang men mest av alt, alle de gode minnene og tilbakemeldinger fra våre medlemmer.

Som mange lokale foreninger, sliter også vi med lange avstander og ofte dårlig oppmøte på våre medlemsmøter. Vi har prøvd å holde åpne kafemøter en gang i måneden, men vi satt for det meste alene. Best husker vi medlemsmøtene sammen med LFS Troms, noe som lærte oss å få forståelse for hva andre mennesker sliter med. Dette er et samarbeid vi ønsker å føre videre inn i det nye året. Vi skal søke om nye medlemsmidler og prøve å arrangere et større møte før sommeren neste år.

I vår naive optimisme søkte vi i år om Extra-midler for å kunne sette søkelyset på den urettferdige behandling arbeidsmiljøskadde møter i det offentlige. Vi hadde profesjonelle medarbeidere som skulle hjelpe oss med og kvalitetssikre prosjektet, men

dessverre var det noen i systemet som hadde en annen mening. Men fortvil ikke, vi kommer tilbake med nye søknader, men i samarbeid med andre foreninger – samhold gir styrke.

I løpet av 15 lange år er det gjerne noen som har utmerket seg spesielt for det arbeid de har utført i foreningen. Denne gangen var valget enkelt, to mennesker som har vært med helt fra starten, Trond Nilsen og hans vakre kone Inger Nilsen. På bildet ovenfor mottar de utmerkelsen, en vakker stake i håndlaget glass med en inskripsjon.

Vi valgte å feire begivenheten på vårt julebord/medlemssamling sammen med LFS Troms på Elisabeth-senteret i Tromsø. Etter god julemat og vakre taler trekker vi sammen med SLR og feirer oss selv. Kanskje får vi en liten hilsen på vårt 20-årsjubileum.

Vi må også fortelle at styremedlem Merete Iversen har deltatt på et 3-dagers likemannskurs. Dette vil gi oss større styrke og bredde i vårt tilbud til medlemmer. Ser i Syndrom at sørpå har det vært

samling for likemenn på Gardemoen, noe alle lokallag burde vært med på. Litt rart, men vi var ikke blant de savnede.

Vi har også deltatt på Hjelpemiddelmesse i Tromsøhallen der vi fikk mulighet til å presentere oss for et stort publikum. Her kom vi i kontakt med mange besøkende og fikk orientert om det arbeidet vi gjør i Troms.

Til sommeren skal vi delta på flere stands, og håper dette vil gi oss noe på sikt.

Vi kan ikke avslutte det gamle året uten å skryte av det flotte samarbeidet med Arbeids- og Miljømedisinsk avdeling på UNN i Tromsø.

Vi vil takke våre forelesere fra A.L.F Sør-Trøndelag og Arbeids- og Miljømedisinsk avd. på UNN i Tromsø som har vært med og gitt våre medlemsmøter stor faglig bredde. Vi takker også NHF lokalt for den gode støtten, og for det flotte arbeidet de gjør i lokalmiljøet.

Vi går inn i det nye året med vårt faste motto: Ingen kan hjelpe alle, men alle kan hjelpe noen.

Den som stadig ser tilbake, kommer ikke videre

Tekst: Ann-Sylvi Hansen
Foto: Leif G. Morland

A.L.F Troms arrangerte medlemsmøte med forelesere fra A.L.F Sør-Trøndelag og Arbeids- og miljø-medisinsk avd. på UNN.

Leder for A.L.F Troms åpnet møtet og ønsket samtlige hjertelig velkommen, spesielt til våre forelesere fra Sør-Trøndelag og UNN.

Han fortalte at vi hadde invitert Jan Bjørn Isaachsen for å snakke om veiledning og forebyggende, men på grunn av sykdom måtte han dessverre melde frafall. Vi var mange som hadde gledet oss til å få møte han igjen, men vi skal invitere han på et senere medlemsmøte.

Leif Morland påpekte hvor viktig det var for medlemmene å se framover og legge bak seg det som har vært. Det er bare på den måten vi kommer videre. Vi må lære oss å se fremover, det er der fremtiden og de nye mulighetene ligger.

Et klokt menneske sa en gang: Den som stadig ser seg tilbake, kommer ikke videre i livet.

A.L.F Sør-Trøndelag orienterer om sitt samarbeid med St. Olavs hospital

Grethe Lian informerte i korte trekk om arbeidet i foreningen og samarbeidet de har med arbeidsmedisinsk avdeling gjennom mange år, og som fortsatt fungerer veldig bra. Overlege Håkon Lasse Leira har vært en pioner på området med løsemidler og fikk tidlig samarbeid med A.L.F avd. Sør-Trøndelag. Leira og Hilt møter opp på medlemsmøter i A.L.F når foreningen ønsker det.

Ved arbeidsmed. avd. ved St. Olav får pasienter som skal til utredning tilsendt informasjonsbrosjyren fra A.L.F, slik at de kan ta kontakt med foreningen før de kommer til utredning. Dette kan bedre utredningen både for pasienten og legen som skal utrede. Lian ga forslaget videre til UNN om at pasientene bør få tips om foreningen før de kommer til utredning.

De orienterte også om at de har en kontaktperson i NAV som kommer på møter og som de kan ringe til når det oppstår problemer. Denne kontaktpersonen har kunnskap om systemet i NAV og kan veilede til rett person/instans.

Bjørn Brustad er medlem av brukerutvalget ved St. Olavs hospital og informerte om den rollen han har der. Han orienterte om hvordan de hadde bygget opp dette, samt det gode samarbeidet de har med sykehuset. Dette er et samarbeid som er veldig viktig både for pasient og sykehus.

Begge foreleserne påpekte viktigheten av at pasienten blir møtt på en positiv måte når de kommer til utredning.

Arbeids- og miljømedisinsk avdeling v/leder overlege Jan Haanes

Jan Haanes informerte om det arbeidet de gjør ved avdelingen som dekker både arbeidsmedisin og miljø.

Avdelingens oppgaver består av:

- Kunnskapsformidling
- Rådgivning overfor BHT og andre
- Pasientutredninger
- Forskning og prosjekter
- Utdanne nye leger i arbeidsmedisin og bedriftshelsetjeneste

Haanes påpekte også at arbeids- og miljømedisinsk avdeling ved UNN har fått flere nye stillinger til avdelingen, og vil framstå som en avdeling som yter gode utredninger for pasienter med bl.a. arbeidsmiljøskader.

På spørsmål om hva som kan gjøres for pasienter som følte at saken deres ikke var godt nok belyst, at det var feil i journal/ vurdering eller misforståelse om konklusjonen på utredninger som var gjort ved avdelingen, svarte Haanes at da kunne medlemmene enten ta direkte kontakt med avdelingen eller gå til

sin fastlege. Dersom det er aktuelt med en ny utredning, enten ved UNN eller annet sykehus, kontaktes fastlegen for eventuell henvisning.

Second opinion som er gjort ved andre sykehus, er ikke noe AMA skal overprøve, men avdelingen ønsker å få kopi av utredningene for å se om det er noe de kan gjøre bedre. Etter en flott orientering fra Haanes er vi overbevist om at UNN er et godt sykehus som stadig utvikler seg for å gjøre utredninger for arbeidsmiljøskadde bedre og bedre. Vi er veldig trygg på at UNN er et sykehus som vi trygt kan anbefale til alle som skal til utredning.

A.L.F Troms ser frem til et fortsatt flott samarbeid til beste for alle parter.

Ekstra gledelig var det at flere leger under utdanning ønsket å delta på møtet.

Pasientutredninger ved AMA (arbeids- og miljømedisinsk avd UNN) v/Gerd Sissel Andorsen, spesialist i arbeidsmedisin

Gerd Sissel Andorsen ga oss et godt innblikk i hvordan saksgangen i pasientutredningen er ved avdelingen og at ventetiden er 4 til 8 uker.

Avdelingen har nå 3 overleger og 3 assistentleger som gjør utredninger.

Yrkeshygieniker kan innhentes ved behov. For å kvalitetsikre utredningene, skal en overlege godkjenne utredningen gjort av assistentlege. I tillegg skal alle saker drøftes av minst 2 leger.

Oppretting av feil som er gjort, eller at pasienten kommer på noe som ikke er tatt med under

konsultasjonen kan rettes opp i vedlegg til journal, eller at ny spesialisterklæring skrives. Spesialisterklæringer kan innhentes fra NAV eller forsikrings-selskap.

På spørsmål fra salen om spesialisterklæringer som har blitt overprøvd av NAV og avslått, svarte Andorsen at avdelingen sjelden opplever at deres spesialisterklæringer blir underkjent. Avdelingen ber om kopi av vedtak i saker fra NAV.

Andorsen sa også at AMA gjerne vil ha tilbakemelding fra pasientene dersom de ikke er fornøyd.

På spørsmål fra salen om at fastlegene i mange tilfeller hadde lite informasjon om arbeidsmiljøskader, opplyste Andorsen at avdelingen nå skal informere fastlegene om arbeidet ved avdelingen via et elektronisk brev med navnet Fastlegenytt.

I tillegg har avdelingen opplæring av medisinstudenter på siste året, hvor de bl.a. får en innføring i hvor viktig det er å spørre pasienten om hva han/hun har arbeidet med.

Avslutning for dagen ved styremedlem Merete Iversen

Merete Iversen som er et ganske nytt medlem av A.L.F, holdt en fin og gripende avslutning på dagen med sin historie om hvordan hun har klart å snu sin ulykke til noe positivt for henne. Som nyetablert kunstner måtte hun finne på nye teknikker for å kunne fortsette med det hun hadde utdannet seg til, og her kom hjertet inn som for henne

har stått for styrke, samhold og kjærlighet.

Merete viste hvor viktig det er å få lagt bak seg skaden og begynne å se positivt på de muligheter vi har i livet. Med dette overrakte hun foreleserne fra A.L.F Sør-Trøndelag og foreleserne fra UNN et bilde hun har laget som heter Hjertegod med takk fra A.L.F Troms til forelesere for faglige og gode foredrag.

Dag 2: v/leder Grethe Lian – A.L.F Sør-Trøndelag

Lian fortalte om foreningen som startet allerede i 1986. Trondheim kommune støtter avdelingen med kontor, og støtter også i form av penger.

De får også støtte via annonsemidler fra bl.a. advokatkontoret

Nidaros, Max Bingo og Klæburuten på deres hjemmeside. Alle brev og e-poster blir merket med reklame om støtte av grasrotandelen.

De har også mottatt støtte fra St. Olavs hospital til informasjonsarbeid.

Lian poengterte viktigheten i at det blir sendt kopi til pasienten at brev er mottatt og forventet behandlingstid på NAV, slik at pasienten har mulighet til å følge med hvor saken står. Dette er lovfelt i Forvaltningsloven, men syndes veldig mot. Dette er noe alle avdelinger bør ta opp med NAV.

Sør-Trøndelag er også interessert i at avdelingene går sammen om å få satt fokus på avslag som blir gjort på spesialisterklæringer som er skrevet av leger som har kjennskap til pasienten, og som er spesialist på området.

A.L.F Troms vil forsette samarbeidet med A.L.F Sør-Trøndelag. Vi vil også prøve å kopiere noen av de ideer og opplysninger som kom frem på foredraget til A.L.F Sør-Trøndelag.

Medlemsmøtet har gitt oss mange nye ideer om hvordan vi skal jobbe videre i A.L.F Troms.

Det har lært oss viktigheten av å samarbeide med andre avdelinger, og høste av hverandres erfaringer.

Vi er glad for samarbeidet vi har med UNN, og ser frem til nye faglige orienteringer i tiden som kommer. Vi er overbevist om at dette er noe som kommer våre medlemmer til gode i form av gode faglige utredninger. Vi er glad for å kunne anbefale alle arbeidsmiljøskadde å bli utredet ved UNN, og støtter forslaget fra leder i A.L.F Sør-Trøndelag om at informasjon om A.L.F sendes ut sammen med innkalling til utredningen for å bedre utredningen for pasient og lege.

La oss alle støtte opp om vårt lokale sykehus! Mange pasienter gir større faglig bredde.

Vi takker alle for det gode oppmøtet, og en spesiell takk til våre forelesere for deres gode og faglige orientering.

Ta dette lille sitatet med dere hjem, og ta det frem om hverdagen blir for tøff.

"Gi meg sinnsro til å tåle det jeg ikke kan forandre, mot til å forandre det jeg kan, og forstand til å skille mellom de to."

Advokatfirmaet Nidaros DA

MNA

Har du fått helseplager som følge av jobben?

Ring oss for å høre om du kan ha krav på erstatning!

Vi har spesialisert oss på slike saker gjennom 15 år.

**Advokat Ivar Chr. Andersskog
Advokat Bjørn M. Brauti
Advokat Robert Helberg
Advokat/MBA Hasse Benberg
Advokat Mads Midelfart
Advokat Marit Figenschau
Advokatfullmektig Sigve Stokka**

Advokatfirmaet Nidaros DA, Kjøpmannsgt. 19, 7013 Trondheim, Norway

Telefon +47 73 87 99 99 - Telefaks + 47 73 87 99 98

E-post: post@nidarosda.no - www.nidarosda.no

Mer HMS med YARA

Toksisk gass kan utgjøre en betydelig kjemisk helserisiko i mange arbeidssituasjoner, Yara tilbyr Nutriox®-konseptet som består av:

Rådgivning

Vi tilbyr individuell rådgivning, seminarer og foredrag for å øke kunnskapen om årsaker, konsekvenser og mulige behandlingsmåter av meget toksisk gass som hydrogensulfid (H_2S) med relatert risiko for lukt og korrosjon.

Kartlegging

Tilstrekkelig dokumentasjon av gasskonsentrasjonen er nødvendig for å være i tråd med arbeidsmiljøloven og for å bestemme riktig tiltak. Vi tilbyr kartleggingsprosjekter som innbefatter befarings-, utleie av måleutstyr og kartleggingsrapporter.

Behandling

Avhengig av situasjonen vil vi anbefale behandling av de underliggende årsakene. Det er ofte nødvendig med kontrollert dosering av tilsatsstoffet Nutriox® som biologisk hindrer gassdannelse i avløpsvann, slam og annet avfall. Nutriox® er en høyren, ikke merkepliktig nitratløsning som produseres i Norge.

Hvis du er interessert i mer informasjon kontakt oss på telefon 24 15 70 00

www.yara.no

Likemannsbåten

Av Marit Rokkones

Hei igjen alle sammen.

Etter en lang vinter går det nå mot lysere tider. Liker veldig godt denne årstiden, da vår og sommer kommer oss i møte.

Ellers så holder jeg i skrivende stund (4. februar) på å pakke kofferten for å tilbringe vel 3 uker i Vietnam.

Turen i sommer gav mersmak og etter en akutt alvorlig sykehistorie, skal det bli godt å være bare i egen kropp og fylle opp batteriene.

Tenker ellers mye på alle dere som sliter med å få gjennom saken deres. Det er rått og brutalt hvordan mange blir behandlet etter å ha blitt syke gjennom jobben sin.

Ikke minst utmattelses- og uthalingstriksene som vi må igjennom. Det er nok dessverre slik at mange tjener flekk på at sakene blir liggende lengst mulig. Og som de sier: MODNES. Noe bør gjøres her.

I forbindelse med Arbeidsmiljøskaddes Landsforenings virksomhet er det veiledning overfor våre medlemmer som har første prioritet. En prioritering som har vært fastslått gang på gang av våre landsmøter, hovedstyre og fylkeslag. Veiledning viser seg alltid å være den eneste veien til et fullverdig liv for våre medlemmer og deres pårørende.

Så lenge en sak er uløst i forhold til godkjent diagnose, NAV og forsikring så er det ikke mulig å få den familiære og sosiale biten hundre prosent på plass. Men vi vet av erfaring at så fort den som er skadet har fått en diagnose som vedkommende kjenner seg igjen i, og et vedtak i forhold til dette fra NAV og til slutt et oppgjør fra forsikrings-selskapet som skal gi en økonomisk kompensasjon for det ervervstap man har lidd, så blir også livet på hjemmefronten til å leve med for alle.

Man kan godt si at når dette faller på plass så er det den første dagen i resten av livet, med alle de utfordringer og gode hendelser dette medfører. Men dette fordrer at vi, i motsetning til NHF, har et veiledningsapparat og dyktige veiledere som kan følge den enkelte med råd, veiledning, bistand og følgetjenester i alle sammenhenger, og ikke minst at vi har veiledere med et kontaktnett inn i de forskjellige institusjoner som skal behandle sakene, og som borger for at vi er til å stole på.

Må samtidig få takke Jan Bjørn Isaachsen for alt det gode samarbeidet vi har og vil fortsette med. Han er til uvurderlig hjelp i veiledningsgruppen og han sitter inne med en kompetanse som vi heldigvis kan få dra nytte av.

Jeg vil med disse ord ønske oss alle en riktig fin vår og husk: Vi er der for deg.

Venter på norske turister. (Foto: Runar Kvam)

ARBEIDSMILJØSKADDES LANDSFORENING

Arbeidsmiljøskaddes Landsforening (A.L.F) er en partipolitisk og religiøst uavhengig interesseorganisasjon for personer med sykdommer eller skader som har eller kan mistenkes å ha sammenheng med arbeidsmiljøforhold. Initiativet til foreningen ble tatt og styres av arbeidsmiljøskadde selv.

Landsforeningen skal fremstå som et ressursorgan i arbeidet med å forebygge og informere om løsemiddel- og andre arbeidsmiljøskader relatert til omgang med helseskadelige stoffer, og å gi opplysninger til de som vil vite mer om disse problemene. Foreningens arbeid bygger på at alle mennesker har samme grunnleggende behov og at alle mennesker er likeverdige. På bakgrunn av dette aksepterer A.L.F ikke at sykdom eller skader skal resultere i økonomiske eller sosiale ulikheter.

A.L.F er landsomfattende med lokallag/kontakter i alle fylker og har likemannstilbud i alle lokallag. Likemannsarbeidet er en viktig del av foreningens arbeid. Gjennom private samtaler deles erfaringer med andre som har liten eller ingen kjennskap til problematikken rundt skader eller sykdommer ervervet i forbindelse med utøvelse av yrke.

Foreningen søker alltid å ha et tett samarbeid med offentlige myndigheter, fagforeninger, bedriftshelsetjenester, arbeidsgivere og verneombud. A.L.F har et eget fagråd som er sammensatt av eksperter innenfor juss, psykologi, yrkeshygiene, arbeidsmedisin, trygdekompetanse og sosialt arbeid. Gjennom dette samarbei-

det ønsker A.L.F å bedre forholdene i forbindelse med diagnostiseringen av sykdommer og skader grunnet arbeidsmiljøet. Informasjonsarbeid om nødvendig og hensiktsmessig bruk av verneutstyr for å unngå skader, er også en viktig del av foreningens arbeid samt og markere foreningen i sammenhenger der risikoen for skader er stor. Ved hjelp av sine erfaringer og kunnskaper vil foreningen øke motivasjonen hos yrkesutøvere og bedriftsledere. Dette for å påvirke for et bedre helse, miljø og sikkerhetsarbeide i bedrifter der dette er nødvendig. Det arrangeres kurs og seminarer hvor medlemmer, helsepersonell, bedriftsledere, vernepersonell og yrkesutøvere kan delta.

Foruten det å ivareta interessene til de med ervervete sykdommer og skader vil foreningen også ivareta interessene til de pårørende. Gjennom samtaler med pårørende ønsker foreningen å øke kunnskapen og forståelsen for de arbeidsmiljøskaddes problemer med å mestre hverdagen sosialt.

Et stort mål for foreningen er et rehabiliteringstilbud for arbeidsmiljøskadde i Norge. A.L.F er tilsluttet Norges Handikapforbund.

Syndrom er foreningens eget medlemsblad som utgis 4 ganger per år og presenterer aktuelt stoff, nytt fra lokallagene og annen viktig informasjon. I tillegg har foreningen egen nettside med linker til lokallagene.

www.alfnorge.no

Innmelding i Arbeidsmiljøskaddes Landsforening

Tilsluttet Norges Handikapforbund

Medlemstype (velg én)

- Hovedmedlem - kr 300,-
 Husstandsmedlemskap - kr 150,-
(forutsetter minimum ett hovedmedlem i husstanden)

Kategori:

- Arbeidsmiljøskadd
 Pårørende
 Interesse-/støttemedlem

Navn: _____

Adresse: _____

Postnummer: _____ Poststed: _____

E-post: _____

Telefon/mobil: _____

Fødselsdato og år: _____

- Ja takk, send meg informasjon fra NHF og samarbeidspartnere via SMS Ja, jeg ønsker også informasjon via e-post

Sted/dato: _____

Underskrift: _____

Når jeg melder meg inn i Arbeidsmiljøskaddes Landsforening (A.L.F) samtykker jeg i å motta informasjon fra organisasjonen. Innmeldingen innebærer samtidig at alle opplysninger blir behandlet sensitivt og etter datatilsynets retningslinjer. Medlemskapet følger kalenderåret fra 1.1 til 31.12 samme år.

Adressaten betaler
for sending i Norge

Distribueres av
Posten Norge

**Arbeidsmiljøskaddes
Landsforening**

A.L.F
Svarsending 0047
0090 Oslo

Løsemiddel- og andre kjemiske helseskader kan ikke helbredes

Løsemidler er

... væsker som løser opp faste stoffer. Løsemidlene vil under bruk gå over i damp eller gassform og trekkes ned i lungene via åndedrettet og føres videre ut i kroppen via blodbanen. Mange løsemidler har evnen til å trenge gjennom huden og føres videre rundt i kroppen. På grunn av halveringstiden blir organiske løsemidler lagret i kroppens fettvev og kan forvolde skade i hjerne- og nervecellene. På grunn av sine kjemiske egenskaper kan de over tid skade sentralnervesystemet. De kan også skade slimhinner og indre organer som lever og nyrer.

Isocyanater er

... ikke et løsemiddel, men et kjemisk stoff som finnes i en hel rekke produkter som benyttes bl.a. i bil, møbel og bygningsbransjen. De som arbeider i bilbransjen, f. eks. med oppretting, billakking og bilglass, kommer i kontakt med isocyanater gjennom kjemikalier, lim og lakkprodukter. Dessuten vet man at isocyanater frigjøres ved oppvarming. Dette er spesielt aktuelt ved sveising og annet mekanisk arbeid som utvikler varme og som foretas på lakkerte og andre behandlede flater. Det har lenge vært kjent at kontakt med isocyanater kan medføre akutte og kroniske helseskader, som for eksempel lunge- og hudsykdommer. Nyere forskning har vist at dette problemet sannsynligvis er mye mer omfattende enn man tidligere har trodd.

Multi kjemisk overfølsomhet

MCS kjennetegnes ved at de som rammes reagerer med sykdomssymptomer på kjemiske stoffer, selv i meget lave konsentrasjoner. Det kan være røyk, plast, syntetiske tekstiler, parfyme, olje og maling. Tilstanden opptrer relativt ofte sammen med andre hel-

seskader, som for eksempel løsemiddelskader, astma og skader på slimhinner.

De som blir syke får symptomer fra flere organsystemer, oftest fra sentralnervesystemet og luftveiene. En del personer får i tillegg psykiske problemer, som kan skyldes virkninger av det kjemiske stoffet i seg selv, eller belastninger som følge av sykdommen.

Pårørende viktig ressurs

Når en person blir utsatt for en skade, får dette store konsekvenser for familien. Det vil gi seg utslag i den skaddes situasjon og kan i mange tilfeller medføre psykiske belastninger for alle, i tillegg til sykdommen. Det er derfor viktig at de pårørende, sammen med den skadde, blir informert om hva en løsemiddelskade eller annen kjemisk helseskade innebærer. Hvorfor den skadde har endret personlighet og hvordan en best skal takle en vanskelig familiær situasjon.

Mangel på slik kunnskap hos de pårørende skaper ofte unødige konflikter. Arbeidsmiljøskaddes Landsforening har som et av de viktigste formålene å tilrettelegge for en større forståelse og kunnskap omkring denne problematikken.

Vansker med å mestre aggressivitet er et sosialt handikap. For å skjule sine problemer med det er det vanlig at den skadde isolerer seg, og ofte er det ektefellen som må representere familien utad.

Med andre ord får den skadde ofte stadig færre kontakter med andre, og blir mer og mer avhengig av sine nærmeste.

Arbeidsmiljøskaddes Landsforening kan hjelpe til slik at man kan lære seg å leve med skaden.

MEDLEMSFORDELER

Som hovedmedlem i Arbeidsmiljøskaddes Landsforening (A.L.F) er du i tillegg fullverdig medlem i Norges Handikapforbund. Du får en rekke gode, nyttige og varierte medlemstilbud både igjennom A.L.F og NHF. Medlemskontingenten må være betalt for å kunne benytte seg av medlemsfordelene.

Råd og veiledningstjeneste.
Rettighetsinformasjon.

Rabattordninger på: Bensin, hotell-
opphold, feriereiser og bilutleie.

Bli medlem nå!

Gunstige forsikringsordninger.
Medlemskap i NAF til redusert pris.

NHFs feriehytte m/anneks kan
leies til svært gunstige priser.

Medlemskontigent per 1.1.2008

Kr 300,- for hovedmedlemmer/interessemedlemmer
Kr 150,- for husstandsmedlemmer

ISSN 0802-6092

Returadresse:

Arbeidsmiljøskaddes Landsforening

Postboks 9217 Grønland

0134 OSLO

B

NORGE P.P. PORTO BETALT

A.L.Fs lokallag og kontaktpersoner

Akershus lag av A.L.F

Leder Tom Vernang
Steinsleppen 9, 1405 Langhus
Telefon 64 87 37 46
E-post: t-egil-v@online.no
Lagets adresse:
Holteveien 5, 1400 Ski
Lagets telefon 90 21 43 51

Aust-Agder lag av A.L.F

Leder Jens Olav Solli
Gml. Sandvigsvei 21
4816 Kolbjørnsvik
Telefon: 37 01 11 25
Mobil: 90 60 12 33
E-post: jensolavsolli@online.no
Lagets adresse:
Myratunet Bo & omsorgssenter
4849 Arendal

Buskerud lag av A.L.F

Leder Jan Arne Dammen
Revefaret 47, 3033 Drammen
Telefon: 32 88 55 07
Mobil: 90 59 31 53
E-post: arnedam@online.no

Finnmark lag av A.L.F

E-post: helseskader@nhf.no

Hedmark

NHF Innlandet
Ringveien 26, 2815 Gjøvik
Telefon: 61 10 83 10
E-post: nhf.innlandet@nhf.no

Hordaland lag av A.L.F

Leder Fred Gunnar Eide
Hylkjebakken 12, 5109 Hylkje
Telefon: 55 24 88 24
Mobil: 99 35 88 86
E-post: fgu-eid@online.no

Møre og Romsdal lag av A.L.F

Leder Frode Steen Gunstensen
Moen, 6440 Elnesvågen
Telefon: 71 26 50 82
Mobil: 99 74 66 72
E-post: frode@alfnorge.no

Nordland lag av A.L.F

Kontakt: Haldor Solhaug
Burmaveien 21, 8640 Hemnesberget
Telefon: 75 19 31 39
Mobil: 97 51 30 08

Kontakt: Karl Grønningsæter
Tjønnevegen 3, 8610 Mo i Rana
Telefon: 75 13 10 94
Mobil: 90 94 21 06

Nord-Trøndelag lag av A.L.F

Leder Svein Bedin
Heggli, 7600 Levanger
Telefon 74 09 58 28
Mobil 95 15 64 81
E-post: sve-bedi@online.no

Oppland lag av A.L.F

NHF Innlandet
Ringveien 26, 2815 Gjøvik
Telefon: 61 10 83 10
E-post: nhf.innlandet@nhf.no

Oslo lag av A.L.F

Leder Geir Werner
Norderhovgt. 34 B, 0654 Oslo
Mobil: 92 82 06 75
E-post: alfoslo@nhf.no

A.L.F Offshore Ekofisk Ressursgruppe

Leder Øystein Haugland
Vassteigen 118, 5141 Fyllingsdalen
Telefon: 55 10 70 35
Mobil: 95 27 24 15
E-post: hauglao@c2i.net

Nestleder Jan Erik Tandberg
Næpetrø. 11, 4790 Lillesand
Mobil: 91 53 63 59
E-post: je-tan@online.no

Rogaland lag av A.L.F

Kontakt: Bjarne Kjell Kapstad
Krosshaugveien 3, 4085 Hundvåg
Telefon: 51 54 85 65
Mobil: 90 69 60 25
E-post bkapstad@online.no

Sør-Trøndelag lag av A.L.F

Leder Grethe Lian
Ilsvikveien 21B, 7018 Trondheim
Mobil: 40 47 28 02
E-post: grlian@online.no

Telemark lag av A.L.F

Leder Else Andrèn
Porsgrunnsvegen 19 A, 3730 Skien
Telefon: 35 52 12 83
E-post: e-andren@online.no

Troms lag av A.L.F

Leder Leif G. Morland
Venusveien 40, 9024 Tomasjord
Telefon: 77 63 95 96
Mobil: 90 74 95 99
E-post: leif.morland@online.no

Vest-Agder lag av A.L.F

Leder Lars Kristian Hille
Postboks 168, 4502 Mandal
Telefon: 38 26 11 65
Mobil: 91 30 88 73
E-post: kr-hil@online.no

Vestfold lag av A.L.F

Leder Trond Tore Ceeberg
Skjeggerødveien 2, 3158 Andebu
Telefon: 93 04 79 50
E-post: ceeberg@online.no

Østfold lag av A.L.F

Kontakt: Terje Riseberg
Løkketroken 20, 1815 Askim
Mobil: 95 14 49 51
E-post: prodanlegg@gmail.com

A.L.F Internasjonal, Spania

E-post: helseskader@nhf.no